

Bir Araştırma Metodolojisi Olarak Sistemik Literatür İncelemesi: Meta-Sentez Yöntemi ¹

Arzu TOKER ²

Başvuru Tarihi: 07.11.2022

Kabul Tarihi: 28.12.2022

Makale Türü: Derleme

Öz

Farklı alanların metodolojik, kuramsal ve kavramsal gelişimine katkıda bulunan literatür incelemeleri, teknolojinin sunduğu olanakların da birleşmesiyle son yıllarda hemen hemen bütün disiplinlerde bilimsel ilerlemenin yönünü ve yapısını göstermesi açısından oldukça kullanışlı bir metodolojidir. Sistemik literatür incelemelerinde nicel araştırmaların sonuçlarının meta-analiz aracılığıyla birleştirilmesi olanaklıdır. Ancak nitel araştırmaların sonuçlarının sistemik bir şekilde nasıl birleştirileceği önemli bir sorundur. Bu makalenin çıkış noktası da literatür incelemelerine ilgi duyan araştırmacılara bu konuda bütüncül, kapsamlı ve toparlayıcı bir kaynak sunma isteğidir. Buradan yola çıkarak bu çalışmanın amacı sistemik meta-sentez yöntemini incelemek ve araştırmacılara bir kılavuz oluşturmaktır. Bu amaçlarla bir metodoloji olarak literatür incelemeleri ele alınmış, literatür incelemelerine genel bir bakış sunulmuş ve nitel araştırmaların sistemik literatür incelemesi anlamına gelen meta-sentez yöntemi detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca genelde sistemik literatür incelemelerinin, özeldir ise meta-sentezin nasıl yürütüleceğine yönelik bazı yönergelere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sistemik Literatür İncelemesi, Bibliyometrik İnceleme, Anlatı İncelemesi, Kapsam İncelemesi, Meta-Analiz, Meta-Sentez

Atıf: Toker, A. (2022). Bir araştırma metodolojisi olarak sistemik literatür incelemesi: Meta-sentez yöntemi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 313-340.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, arzutoker@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0619-9941

Systematic Literature Review as a Research Methodology: Meta-Synthesis Method

Arzu TOKER³

Submitted by: 07.11.2022

Accepted by: 28.12.2022

Article Type: Review

Abstract

Literature reviews, contributing methodological, theoretical, and conceptual development of different fields, are useful methodologies in showing the direction and structure of scientific progress in almost all disciplines in recent years, combined with the opportunities offered by technology. In systematic literature reviews, the results of quantitative studies can be combined through meta-analysis. However, the question of combining the results of qualitative research in a systematic way is an intrinsic challenge. The starting point of the present article is to provide researchers interested in systematic literature reviews with a holistic, comprehensive, and summarizing resource on this subject. Accordingly, the purpose of the study is to examine the systematic meta-synthesis method and to provide a guideline for researchers. To this end, literature reviews were discussed, an overview of literature reviews is presented and the meta-synthesis method, meaning a systematic literature review of qualitative research, is elaborated in detail. To this end, literature reviews were discussed as a methodology, an overview of literature reviews was presented, and the meta-synthesis method, a systematic literature review of qualitative research, was elaborated in detail. In addition, some guidelines on conducting in general systematic literature reviews and in particular meta-synthesis are also provided.

Keywords: Systematic Literature Review, Bibliometric Review, Narrative Review, Scoping Review, Meta-Analysis, Meta-Synthesis

³ Anadolu University Faculty of Tourism Department of Tourism Management, arzutoker@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0619-9941

Giriş

Her gün binlerce makalenin yayımlanmasıyla akademik bilgi katlanarak artmaktadır. Özellikle açık erişim formatında çok sayıda ve niteliksiz makalelerin yayımlandığı avcı dergilerin sayısının artması, niteliği tartışmaya açık bilimsel makalelerin sayısının da artmasına neden olmuştur. Araştırmacılar, ilgilendikleri bir konuyla ilgili çalışmaları tespit etmek, mevcut kanıtların içeriğini ve kalitesini eleştirel bir şekilde değerlendirmek ve mevcut sonuçları sentezlemek için mücadele etmektedir. Sistematik literatür incelemeleri ise hem bu sınırlamaların üstesinden gelmeye hem de araştırma sürecinin çeşitli yönlerine yardımcı olabilir (Linnenluecke, Marrone ve Singh, 2019).

Geçtiğimiz 50 yılda, yayımlanan araştırma makalelerinin sayısı neredeyse her gün katlanarak artarken, aynı zamanda nitel metodolojilerin kullanımı da popülerlik kazanmıştır. Nicel araştırmacılar, çok sayıda küçük çalışmanın sonuçlarından faydalanarak meta-analiz adı verilen daha büyük, daha kapsamlı bir çalışmada bu sonuçları birleştirebilmenin veya sentezleyebilmenin yolunu daha önce bulmuşlardır. Meta-sentezin bir yöntem olarak nitel araştırmalarda kullanılmasına ise 1990'lı yıllardaki çalışmalarda rastlanmaktadır. İlk çalışmaların eğitim ve sağlık alanında yapılmaya başlandığı nitel meta-analizler basitçe sayıları toplamak veya literatürün bir incelemesini sunmak yerine bütünsel bir yorum yaratmak ve yeni bilgileri ortaya çıkarmak amacıyla ikincil verileri kullanmaktadır (Noah, 2017).

Bir meta-sentez, mevcut nitel araştırmaları bir "veri" olarak ele alır, bunlardan "eğilimleri" ve "ilkeleri" çıkarır ve bunları birleştirerek konuyla ilgili yeni bilgiler ve yeni anlayışlar oluşturur. Meta-sentezin gücü, tek bir çalışma veya hatta bir düzine çalışmanın gözden geçirilmesiyle ortaya çıkmayacak sonuç kalıplarını bulma yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Meta-sentez, nicel çalışmaları birleştirmek için bir yöntem olarak başlamış (Glass, 1976), ancak kısa süre sonra eğitim ve sağlık alanındaki uygulayıcılar tarafından nitel araştırmalara da uyarlanmıştır (Noah, 2017).

Eski bir Budist kıssasında birkaç kör adamın bir fili tarif etme girişimleri anlatılır. Filin hortumunu hisseden kişi onun daha çok bir yılanı benzediğini; kulağını hisseden kişi daha çok bir yelpazeye benzediğini; bacaklarına dokunan kişi ise filin bir ağaca benzediğini söyler ve bu böyle devam eder. Aslında her biri ayrı ayrı file yönelik olarak geçerli ve fille ilgili doğru iddialarda bulunur, ancak tüm katılımcıların bulguları birleştirildiğinde hayvanın net bir görüntüsü ortaya çıkar (Finlayson ve Dixon, 2008). Bu benzetme üzerinden düşünüldüğünde; seçilen bir tema üzerinde bulguların bir araya getirilmesi olarak düşünülen nitel araştırmaların sentezinin sonuçları da kavramsal açıdan parçaların toplamından büyük olacaktır. Çünkü nitel bir sentezin amacı, daha fazla anlayışa ulaşmak ve herhangi bir ampirik çalışmada elde edilenin ötesinde bir kavramsal veya teorik gelişim seviyesine ulaşmaktır (Campbell vd., 2003).

Meta-sentezde özellikle seçilen bir ilgi alanındaki dikkatle seçilmiş araştırmalardan elde edilen nitel bulguların yorumlanmasına vurgu yapılır. Bu yorumlayıcı yaklaşım, nitel meta-sentezi nicel eşdeğeri olan meta-analizden de ayırmaktadır. Her iki teknik de bireysel çalışmalardan elde edilen bilgileri birleştirme ve bir araya getirmeye dair aynı temel prensibi paylaşırsa da meta-analizin amacı neden-sonuç ilişkilerindeki kesinliği arttırmaktır. Bu, istatistiksel analiz yoluyla elde edilir ve genellikle tekil bir toplu sonuç verir. Buna karşılık, nitel meta-sentez bireysel çalışmaların benzersizliğini korurken teori geliştirmeye, oluşturmaya ve üst düzey bir soyutlama yapmaya çalışır (Finlayson ve Dixon, 2008).

Genel olarak, literatür incelemeleri birkaç farklı ölçüte göre yapılandırılabilir ve farklı incelemeler farklı bir yaklaşım gerektireceğinden mutlak bir 'en iyi uygulama' önerisinde bulunmak olanaklı değildir. Bilimsel ilerlemeye dair iyi bir manzara sunma potansiyeline sahip literatür incelemelerinin titizlikle yürütülmesi,

üstlendiği görevin ağırlığı nedeniyle çok önemlidir. Buradan hareketle mevcut çalışmada, sosyal bilim araştırmacılarının sistematik literatür yazma becerilerini geliştirmek veya güçlendirmek için yeni bakış açıları sağlamak amacıyla kavramsal incelemeler yapılmış; sistematik literatür incelemeleri ve meta-sentez yöntemi detaylı şekilde açıklanarak uygulanmalarına dair kılavuz oluşturacak yönergelere yer verilmiştir.

Literatür İncelemeleri

Bir araştırma metodolojisi olarak literatür incelemeleri farklı alanların kavramsal, metodolojik ve tematik gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunur. Daha önce yayımlanmış çalışmaların eleştirel değerlendirmeleri olan inceleme makalelerinde, bir alandaki önceki çalışmaların bulgularını karşılaştırmak için ilgili literatürün dikkatlice tanımlanması ve sentezlenmesi gerekir. Bu nedenle, inceleme makaleleri okuyuculara araştırma konusunun en gelişmiş anlayışını sağlar, araştırma boşluklarını belirlemeye yardımcı olur ve gelecekteki araştırma yollarına işaret eder. Başka bir deyişle, inceleme çalışmaları; literatürü bütünleştirerek, önceki çalışmaları sentezleyerek, bilgi boşluklarını belirleyerek ve yeni teorik çerçeveler geliştirerek belirli bir araştırma teması hakkında bir dizi eleştirel tartışma sağlar. Özellikle sistematik incelemeler, birçok farklı disiplinde açıkça tanınan bir inceleme tabanlı araştırma biçimi haline gelmiştir (Paul ve Criado, 2020).

Literatür incelemelerine yönelik kaynaklar değerlendirildiğinde, farklı araştırma sorularına yanıt veren, farklı bir sistematik izleyen ve farklı isimlerle anılan literatür incelemelerine rastlanmıştır. Bu çerçevede takip eden bölümlerde *bibliyometrik inceleme*, *anlatı incelemesi (narrative reviews)*, *kapsam incelemesi (scoping review)* ve *sistematik literatür incelemeleri* kapsamında *meta-analiz (meta-analysis)* ve *meta-sentez (meta-synthesis)* anlatılmış ve araştırmanın amacı kapsamında, meta-sentez uygulamalarının nasıl yapıldığı açıklanmıştır.

Bibliyometrik inceleme

Bibliyometri, literatür taramasında büyük resmi çizmek için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (De-Miguel-Molina, De-Miguel-Molina ve Albors, 2015). Bibliyometri, araştırmanın amacına veya araştırmacının ilgi duyduğu konuya bağlı olarak çeşitli parametrelerle gerçekleştirilebilmektedir. Bibliyometri, disiplinlerin kavramsal, sosyal ve entelektüel açıdan gelişimini (Zupic ve Čater, 2015) kitap, dergi, bildiri vb. yayımlanan çalışmalardan veri toplanması; temel veya ileri düzey istatistiksel tekniklerin uygulanması (Cobo, López-Herrera, Herrera-Viedma ve Herrera, 2011) ve istatistiksel araçların kullanılmasıyla çok sayıdaki araştırmayı analiz eden, böylece yıl, ülke, yazar, dergi, yöntem, teori ve araştırma problemine göre belirli bir konudaki eğilimleri ve atıfları ve/veya ortak atıfları ortaya çıkaran bir araçtır (Paul ve Criado, 2020).

Yukarıda işaret edildiği gibi, bibliyometrik incelemeler, akademik araştırmalardaki ana temaları kapsamak veya özetlemek için istatistiklerden yararlanır ve bu tür incelemeler, araştırılan alandaki teorileri, kavramları, yazarlık modellerini, disiplin etkilerini ve/veya metodolojileri haritalamak için giderek daha sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin turizm alanında yapılan çalışmalar ele alınacak olursa, turizm araştırmalarında niceliksel yaklaşımların daha baskın olduğunu veya turizmde toplumsal cinsiyete duyarlı araştırmaların eksikliğini bibliyometrik çalışmalar ortaya koymaktadır. Bu bibliyometrik incelemeler genellikle belirli bir araştırma amacına veya bir dizi amaca uyması için kendi örnekleme süreçlerini dikte eder; bazen bir günlük haritalanabilir ve diğer zamanlarda örnek seçilmiş sayıda dergiyi (örneğin, en yüksek sıralamayı) veya hatta bütün turizm dergilerini içerebilir (Wilson, Mura, Sharif ve Wijesinghe, 2020).

Anlatı incelemeleri

Akademik makalelerin veya tezlerin literatür taraması bölümünde yer alan geleneksel literatür taramaları ile iyi tanımlanmış bir dizi prosedür ve protokol izlenerek yürütülen sistematik yaklaşımlar arasında bir ayrım yapılmıştır (Li ve Wang, 2018). Literatür incelemelerinin çoğu anlatı incelemesi şeklindedir. Bu, literatürün makul ölçüde kapsamlı bir değerlendirmesi ve eleştirel okuması yoluyla bir çalışma alanına genel bir bakışa ulaşmaya çalışıldığı anlamına gelir (Bryman, 2016). Geleneksel literatür taraması genellikle 'fikir' yazılarının, 'uzman' incelemelerinin veya öğrenci tezlerinin temelini oluşturur, ancak politikaya rehberlik etmek veya konuların bilinçli bir şekilde tartışılmasına katkıda bulunmak için yeterince sistematik değildir. Geleneksel literatür incelemelerinde bireysel çalışmalar incelemeye dahil edilmeden önce kalite değerlendirmesine tabi tutulmaz ve bu nedenle metodolojik olarak 'sağlam' ve 'sağlam olmayan' çalışmalar arasında ayrım yapılamaz (Torgerson, 2003).

Araştırma projelerinin bir konu hakkındaki bilgiye ne katabileceğini bulmak için literatür taraması yapmak yerine, yorumlayıcı araştırmacıların belirli bir konu hakkındaki literatürü incelemek için oldukça farklı nedenleri olabilir, çünkü amaçları bilgi biriktirmekten ziyade anlayış üretmek insan söylemini zenginleştirmektir. Literatür taraması, araştırmalar yoluyla anlaşılması istenen inceleme alanı hakkında bir ilk izlenim edinme aracıdır. Dolayısıyla literatürü gözden geçirme süreci daha belirsiz bir keşif sürecidir, çünkü araştırmacıyı nereye götüreceği her zaman önceden bilmek mümkün değildir. Bu nedenle anlatı incelemeleri, sistematik incelemelere kıyasla daha az odaklı ve daha geniş kapsamlı olma eğilimindedir. Ayrıca, çalışmaların hariç tutulması veya dahil edilmesine ilişkin ölçütler de net değildir (Bryman, 2016).

Anlatı incelemesi, literatürün yoğun bir şekilde araştırılmasını ve ardından önemli konuların bir anlatı formatı kullanılarak özetlenmesini içerir. Bir anlatı incelemesi, bir tez önerisi veya belirli bir makalenin arka planı için yeterli olabilir. Kapsamlı bir şekilde yürütüldüğünde ise, bir anlatı incelemesi bilimsel bir çalışma olarak yayınlanabilir ve güncel bir konu hakkında bilgilendirici bir arka plan sağlayabilir. Bir anlatı incelemesi, kapsam belirleme veya sistematik incelemede yer alan karmaşık prosedürlerden daha az karmaşık olabilir. Anlatı incelemeleri, sistematik literatür incelemelerine göre daha az karmaşık olduğu için zaman maliyeti daha azdır (Fetters, 2019).

Tablo 1
Sistemik Literatür İncelemesi ile Anlatı İncelemelerinin Temel Farkları

Özellikler	Sistemik Literatür İncelemeleri	Anlatı İncelemeleri
Soru	Tek bir soruya odaklanılır	Tek bir soruya odaklanması gerekmez, ancak bir konuya genel bir bakış sunabilir
Protokol	Akran inceleme protokolü veya planı yürütülür.	Protokol yok
Arka plan/Literatür incelemesi	Mevcut literatürün özeti	
Hedefler	Açık hedefler	Tanımlı ya da tanımlanmamış hedefler
Dahil etme/Hariç Tutma Ölçütleri	İnceleme öncesinde ölçütler belirlenir.	Ölçütler genellikle belirli değildir.
Arama stratejisi	Sistemik bir şekilde kapsamlı arama yapılır.	Arama strateji açıkça belirtilmemiştir.
Yayımları seçme süreci	Seçim süreci genellikle açık ve nettir	Seçim süreci açıklanmadı
Yayımları değerlendirme süreci	Çalışma kalitesinin kapsamlı değerlendirmesi yapılır.	Çalışma kalitesinin değerlendirilmesi dahil edilebilir veya edilmeyebilir.
İlgili olanları çıkarma süreci	Süreç genellikle açık ve belirgindir.	İlgili bilgilerin çıkarılması süreci açık ve net değildir.
Sonuçlar/Veri sentezi	Yüksek kaliteli çalışmaların net özetleri yapılır	Dahil edilen makalelerin kalitesine yönelik değerlendirme yapılmaz.
Tartışma	Konular hakkında detaylı ve sağlam temellere dayanan bilgiye sahip bir uzman veya uzmanlar grubu tarafından yazılmıştır	

Kaynak: Bettany-Saltikov, 2016.

Kapsam incelemeleri

Kapsam incelemeleri, literatür taramasının başka bir türünü içerir (Mays, Roberts ve Popay, 2004) . Arksey ve O'Malley (2005) tarafından önerilen ve gün geçtikçe kullanımı artan kapsam belirleme çalışmaları (kapsam incelemeleri), belirli bir konu veya araştırma alanındaki literatürün haritasını çıkarmayı amaçlar ve anahtar kavramları, araştırmadaki boşlukları ve uygulama, politika oluşturma ve araştırmayı desteklemek için kanıt türlerini ve kaynakları belirleme fırsatı sunar (Daudt, van Mossel ve Scott, 2013). Araştırmacılar genellikle dahil edilen çalışmaların kalitesini değerlendirmedikleri için kapsam belirleme çalışmaları sistemik incelemelerden farklıdır. Kapsam belirleme çalışmaları, kapsam belirleme sürecinin literatürün analitik olarak yeniden yorumlanmasını gerektirmesi nedeniyle anlatı veya literatür incelemelerinden de farklıdır. Araştırmacılar, araştırma faaliyetinin kapsamını, aralığını ve doğasını incelemek, tam bir sistemik inceleme yapmanın değerini belirlemek, araştırma bulgularını özetlemek ve yaymak veya mevcut literatürdeki boşlukları belirlemek için bir kapsam belirleme çalışması yapabilirler. Bu nedenle, araştırmacılar kapsam belirleme çalışmalarını karmaşık bir kavramı netleştirmek ve sonraki araştırma sorgulamalarını iyileştirmek için kullanabilirler (Levac, Colquhoun ve O'Brien, 2010). Ayrıca bir araştırma alanının temelini oluşturan kilit

kavramları, mevcut ana kaynakları ve kanıt türlerini hızlı bir şekilde haritalandırmayı amaçlayabilir ve özellikle bir alanın karmaşık olduğu veya daha önce kapsamlı bir şekilde incelenmediği durumlarda kendi başına bağımsız çalışmalar olarak yürütülebilirler (Mays vd., 2004).

Arksey ve O'Malley (2005) kapsam incelemelerinin sistematik incelemelerden bazı farklılıklarını vurgulamıştır. İlk olarak, bir sistematik inceleme, iyi tanımlanmış belirli bir soruya odaklanabilirken, bir kapsam belirleme çalışması birçok farklı çalışma tasarımının uygulanabileceği daha geniş konuları ele alma eğilimindedir. İkinci olarak, sistematik inceleme nispeten dar bir yelpazede kalite değerlendirmesi yapılmış çalışmalardan elde edilen sorulara yanıt vermeyi amaçlarken; kapsam belirleme çalışmasının çok spesifik araştırma sorularını ele alma ve sonuç olarak dahil edilen çalışmaların kalitesini değerlendirme olasılığı daha düşüktür. Bir kapsam belirleme çalışmasının mevcut literatürün derinlemesine kapsamını sağlamaya çalışması, incelemenin amacına bağlıdır.

Arksey ve O'Malley (2005), geliştirdikleri kapsam inceleme çerçevesine göre, kapsam incelemesi yapmak için dört öne sürmüşlerdir: Araştırma faaliyetinin kapsamını, çeşitliliğini ve doğasını incelemek, tam bir sistematik inceleme yapmanın değerini belirlemek, araştırma bulgularını özetlemek ve yaymak ve mevcut literatürdeki araştırma boşluklarını tespit etmek. Kapsam belirleme çalışmasında literatürü tanımlamak için benimsenen yöntemin derinlemesine ve geniş kapsamlı sonuçlar elde etmesi gerekir. Kapsam belirleme çalışması, belirli çalışma tasarımlarının araştırılmasına olanak tanıyan spesifik bir araştırma sorusu tarafından yönlendirilmek yerine, çalışma tasarımından bağımsız olarak ilgili tüm literatürün belirlenmesi gerekliliği tarafından yönlendirilir. Literatüre aşinalık arttıkça, araştırmacıların arama terimlerini yeniden tanımlamak ve literatürde daha hassas aramalar yapmak istemesi muhtemeldir. Bu amaçla, araştırmacı başlangıçta arama terimlerine, ilgili çalışmaların belirlenmesine veya çalışma seçimine katı sınırlamalar getirmek istemeyebilir. Süreç doğrusal değil, yinelemelidir; araştırmacıların her bir aşamayla refleksif bir şekilde ilgilenmesini ve gerektiğinde literatürün kapsamlı bir şekilde ele alındığından emin olmak için adımları tekrarlamasını gerektirir. Bu farklılıkları da göz ardı etmeden kapsam belirleme çalışmalarında benimsenmesi önerilen çerçevenin aşamaları şöyle sıralanmıştır (Arksey ve Malley, 2005):

1. Araştırma sorusunun belirlenmesi,
2. İlgili çalışmaların belirlenmesi,
3. Çalışmaların seçimi,
4. Verilerin grafiğinin çıkarılması,
5. Sonuçların derlenmesi, özetlenmesi ve raporlanması
6. Çalışma bulgularını desteklemek veya doğrulamak için paydaşlara danışılması (isteğe bağlı).

Literatür incelemesi yapmaktaki amacın, literatürdeki bilgi boşluklarını tespit etmek, literatürün kapsamını belirlemek, kavramları netleştirmek, bir kavramla ilgili temel özellikleri ve faktörleri belirlemek veya araştırma davranışını araştırmak olduğu durumlarda kapsam belirleme incelemeleri yapılabilir. Kapsam belirleme incelemeleri kendi başlarına faydalı olmakla birlikte, sistematik incelemeler için de yararlı öncüller olabilir, dahil etme ölçütlerinin ve potansiyel soruların uygunluğunu teyit etmek için kullanılabilir. Kapsam belirleme incelemeleri, belirli bir konudaki literatürün kapsamını veya çerçevesini belirlemek için ideal bir araçtır. Mevcut literatür ve çalışmaların hacminin yanı sıra odak noktasının genel bir görünümünü net bir şekilde gösterir. Kapsam belirleme incelemeleri, daha kesin bir sistematik inceleme ile başka hangi soruların sorulabileceği ve değerli bir şekilde ele alınabileceği belirsizse ortaya çıkan kanıtları incelemek için yararlıdır. Kapsam belirleme incelemelerinin yürütülmesinin genel amacı mevcut kanıtları belirlemek ve haritalandırmaktır (Munn vd., 2018). Kapsam belirleme incelemesi titizlikle yürütülürse sistematik bir inceleme olarak nitelendirilebilir ve oldukça bilgilendirici olabilir (Fetters, 2019)

Tricco vd. (2018) kapsam belirleme incelemelerinde kalite iyileştirme gereksinimine yanıt olarak Joanna Briggs Enstitüsü tarafından geliştirilen *Kapsam Belirleme İncelemeleri için Sistemik İncelemeler ve Meta-Analizler Uzantısı için Tercih Edilen Raporlama Maddelerini (PRISMA-ScR)* sunmuştur. Bu yönergede, takip eden kısımda verilen kontrol listesindeki (Tablo 2. PRISMA Kontrol Listesi) maddelerin arasından kapsam incelemeleri için uygun olmayan maddeler çıkarılmış ve madde sayısı ikisi isteğe bağlı olmak üzere 22'ye düşürülmüştür. PRISMA-ScR kontrol listesi, kapsam belirleme incelemelerinin sentezi için rehberlik edebilir. Sağlık alanındaki çalışmalarla başlayan kapsam belirleme incelemelerinin birçok disiplinde uygulandığı görülmektedir. Örneğin turizm literatüründe uygulanan kapsam belirleme incelemelerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Abrahale, Sousa, Albuquerque, Padrão ve Lunet, 2019; Andkjær ve Arvidsen, 2015; Crooks, Kingsbury, Snyder ve Johnston, 2010; Majeed ve Kim, 2022; Myers ve Scarinci, 2022; Pedrosa, Martins ve Breda, 2022; Rasoolimanesh, Ramakrishna, Hall, Esfandiar ve Seyfi, 2020; Welling, Árnason ve Ólafsdóttir, 2015).

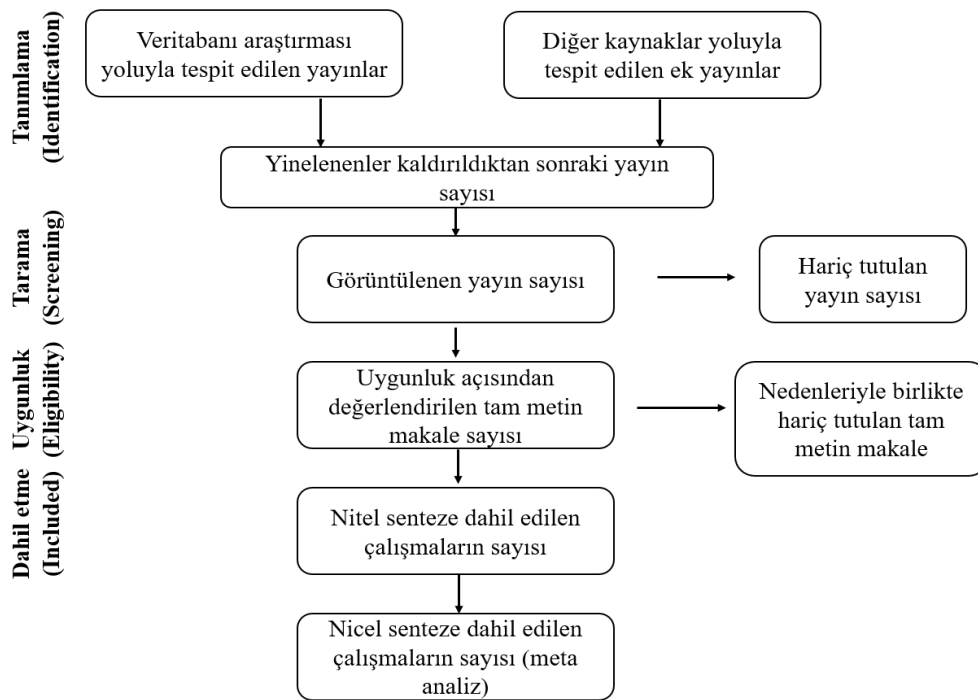
Sistemik literatür incelemesi (Systematic literature review)

Sistemik literatür incelemelerinde öncülüğü sağlık alanındaki çalışmalar üstlense de incelemelerin günümüzdeki kapsamı oldukça genişlemiştir. Sosyal araştırmalar ve eğitim araştırmalarında da birincil araştırmaların sonuçlarını özetlemek ve bunlar arasındaki tutarlılığı kontrol etmek için bilimsel olarak titiz bir yöntem olan sistemik literatür incelemeleri sıklıkla kullanılmaktadır (Torgerson, 2003). Sistemik literatür inceleme metodolojisi, büyük ve yönetilemez miktardaki bilginin sindirilmesi için kullanılacak etkili bir bilimsel tekniktir. Bilimsel bulguların genellenebilirliği ortaya koyma ve tutarlılığını değerlendirme olanağı yarattığı gibi veri tutarsızlıklarını ve verilerdeki çelişkileri açıklamaktadır (Mulrow, 1994).

Sistemik incelemeler, bir konuyla ilgili yayımlanmış tüm çalışmalarını bulmak için kapsamlı bir araştırmayı, arama sonuçlarının sistemik bir şekilde bütünleştirilmesini ve belirli bir araştırma sorusuyla ilgili olarak kanıtların kapsamı, doğası ve kalitesinin bir eleştirisini içermektedir. Nitelikli literatür incelemeleri, bildiklerimiz ile bilmemiz gerekenler arasındaki boşlukları vurgular, potansiyel olarak çok miktarda bilimsel bilgiyi anlamlandırmak için bir araç sağlar ve genellikle yüksek oranda atıfta bulunulur ve etkilidir. Kanıt hiyerarşisinin en tepesinde yer alırlar çünkü uygulama ve kamu politikalarını destekleme konusunda büyük bir potansiyele sahiptirler. En iyi derleme makaleleri teoriyi yorumlar, değerlendirir, genişletir veya geliştirir, teoriyi kanıt ve kanıtı teoriye bağlar. Literatür incelemeleri aynı zamanda önemli araştırma bulgularının tekrarlanıp tekrarlanmadığını ve nasıl tekrarlandığını açıklığa kavuşturmak için kilit bir metodoloji oluşturur (Siddaway, Wood ve Hedges, 2019). Sistemik incelemeler, bir alandaki tüm çalışmalarını dahil etme avantajına sahiptir, böylece okuyucu tamamını kullandığı kanıtların belirli bir hipotezi destekleyip desteklemediğine karar verebilir. Bu kanıtlar toplanır, kalite açısından taranır ve alandaki araştırmanın genel bir özeti halinde sentezlenir. Belirli bir konuya ilişkin tüm kanıtlar sistemik incelemeye dahil edildiğinden, reddedilen kanıtlar ve reddedilme nedenleri açıkça belirtildiğinden, elde edilen bulgular genellikle geleneksel literatür taramasına veya "sistemik olmayan" bir incelemeye göre seçim, yayın ve diğer önyargılara daha az duyarlıdır (Torgerson, 2003).

Sistemik literatür taraması temel bir bilimsel faaliyettir (Mulrow, 1994). Sistemik inceleme sürecinin, bir konu hakkında bilinenlerin daha kapsamlı bir anlayışına dayandığı için araştırma tasarlarken daha güvenilir bir temel sağladığı öne sürülmektedir. Sistemik incelemenin savunucuları da bu yaklaşımı şeffaflığı nedeniyle tavsiye etmektedir. Diğer bir deyişle, çalışmaların hangi gerekçelerle seçildiği ve nasıl analiz edildiği açıkça ifade edilmekte ve potansiyel olarak tekrarlanabilir olmaktadır (Bryman, 2016).

Farklı bilim alanlarında yayımlanan akademik makalelerin sayısının ve teknolojik olanakların artması, literatür incelemelerinin de sayısının hızlı bir şekilde artmasına neden olmuştur. Bu artış ise doğal olarak nitelik endişelerini beraberinde getirmektedir. Literatür incelemelerinin sistematize edilmesi için önerilen ve bu endişelere bir çözüm gibi görünen bazı yönergeler ulusal ve uluslararası çalışmalarda itibar görmeye başlamıştır. Son dönemlerde yapılan inceleme çalışmalarında, Moher, Liberati, Tetzlaff, Altman ve PRISMA Group'un (2009) meta analizler ve sistematik incelemeler için önerdiği PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses/Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Ögeleri) yönergelerinin kullanıldığı ve hatta bazı akademik dergilerin derleme çalışmalarını PRISMA yönergelerine uygun şekilde yapılmasını istediği görülmektedir. PRISMA yönergesi sistematik incelemelerin şeffaf ve eksiksiz bir şekilde raporlanmasını teşvik etmek için tasarlanmış, kanıta dayalı, araştırmacıların takip etmesi önerilen asgari bir dizi öneridir. Yıllar içinde güncellenen bu kılavuz, sistematik inceleme, kapsam belirleme incelemeleri vb. gibi farklı bilgi sentezi yöntemlerinin uygun şekilde raporlanmasında yazarlara yardımcı olmak ve bu tür araştırmaların tüm yönlerinin doğru ve şeffaf bir şekilde raporlanmasını sağlamak amacıyla geliştirilen bir yol haritasıdır. Ancak PRISMA yönergelerini, başlı başına bir metodolojik bir kılavuz olarak değerlendirmenin sakıncalarını görmezden gelmemek gerekir (Sarkis-Onofre, Catalá-López, Aromataris ve Lockwood, 2021).

Kaynak: Moher vd., 2009

Şekil 1. PRISMA yönergesi

Şekil 1'de görüldüğü gibi yönerge, sistematik inceleme araştırmalarının eksiksiz ve şeffaf bir şekilde raporlanmasını desteklemektedir. Söz konusu yönerge ve Tablo 2'deki kontrol listesini kullanmak, diğer araştırmacıların, yazarın ne yaptığını ve ne bulduğunu bilmesini sağlayacak; araştırmacının raporlama kalitesini en uygun seviyeye çıkaracak ve hakem değerlendirme süreçlerini de verimli hâle getirecektir. Şeffaf ve eksiksiz raporlama "iyi bir araştırmanın" temel bir bileşenidir. Okuyucuların araştırmanın yürütülmesi ve güvenilirliği

ile ilgili temel konuları değerlendirmesine olanak tanır ve ayrıca bir çalışmanın tekrarlanabilirliğini belirlemek için de kritik öneme sahiptir (Sarkis-Onofre vd., 2021). Tablo 2'de Moher vd.'nin (2009) sistematik incelemelerin raporlanma sürecinde başvurulmasını önerdikleri kontrol listesi yer almaktadır.

Tablo 2
PRISMA Kontrol Listesi

Kısım/Konu	Madde	Kontrol Listesi
BAŞLIK		
Başlık	1	Raporu sistematik inceleme, meta-analiz veya her ikisi olarak tanımlayın.
OZ		
Yapılandırılmış özet	2	Uygun olduğu şekilde arka plan; hedefler; veri kaynakları; çalışma uygunluk ölçütleri, katılımcılar ve müdahaleler; çalışma değerlendirme ve sentez yöntemleri; sonuçlar; sınırlamalar; önemli bulguların sonuçları ve çıkarımları; sistematik inceleme kayıt numarası içeren, yapılandırılmış bir özet sunun.
GİRİŞ		
Gerekçe	3	Mevcut bilgiler bağlamında incelemenin gerekçesini açıklayın.
Amaçlar	4	Katılımcılar, müdahaleler, karşılaştırmalar, sonuçlar ve çalışma tasarımına (PICOS-population, intervention, comparator, outcome, study) atıfta bulunarak ele alınan soruların açık bir ifadesini sağlayın.
YONTEM		
Protokol ve kayıt	5	Bir inceleme protokolünün mevcut olup olmadığını, varsa ve nereden erişilebileceğini (örneğin, Web adresi) belirtin ve varsa, kayıt numarası da dahil olmak üzere kayıt bilgilerini sağlayın.
Uygunluk ölçütleri	6	Uygunluk ölçütü olarak kullanılan çalışma özelliklerini (örn. PICOS, takip süresi) ve rapor özelliklerini (örn. dikkate alınan yıllar, dil, yayın durumu) gerekçeleriyle birlikte belirtin.
Bilgi kaynakları	7	Aramadaki tüm bilgi kaynaklarını (örneğin, kapsama tarihleriyle birlikte veri tabanları, ek çalışmaları belirlemek için çalışma yazarlarıyla iletişim) ve en son aranan tarihi açıklayın.
Arama	8	Kullanılan sınırlamalar da dahil olmak üzere en az bir veri tabanı için tam elektronik arama stratejisini tekrarlanabilecek şekilde sunun.
Çalışma Seçimi	9	Çalışmaları seçme sürecini belirtiniz (tarama, uygunluk, sistematik incelemeye dahil etme ve varsa meta-analize dahil etme).
Veri toplama süreci	10	Raporlardan veri çıkarma yöntemini (örneğin, pilot formlar, bağımsız olarak, iki kopya halinde), araştırmacılardan veri elde etme ve doğrulama süreçlerini açıklayın.
Veri öğeleri	11	Veri aranan tüm değişkenleri (örn. PICOS, finansman kaynakları), yapılan tüm varsayımları ve basitleştirmeleri listeleyip tanımlayın.
Bireysel çalışmalarda yanlılık riski	12	Bireysel çalışmaların yanlılık riskini değerlendirmek için kullanılan yöntemleri (bunun çalışma veya sonuç düzeyinde yapıp yapılmadığını belirtilmesi dahil) ve bu bilgilerin herhangi bir veri sentezinde nasıl kullanılacağını açıklayın.
Özet ölçümler	13	Temel özet ölçümleri belirtiniz (örneğin, risk oranı, ortalamalardaki fark).
Sonuçların sentezi	14	Her meta-analiz için tutarlılık ölçütleri (örn. I2) dahil olmak üzere, eğer yapıldıysa, verileri işleme ve çalışmaların sonuçlarını birleştirme yöntemlerini açıklayın.
Çalışmalar arasındaki yanlılık riski	15	Kümülatif kanıtları etkileyebilecek herhangi bir yanlılık riski değerlendirmesini belirtin (örneğin, yayın yanlılığı, çalışmalar içinde seçici raporlama).
Ek analizler	16	Ek analizlerin yöntemlerini (örn. duyarlılık veya alt grup analizleri, meta-regresyon), eğer yapıldıysa, hangilerinin önceden belirlendiğini belirterek açıklayın.

Kaynak: Moher vd., 2009

Tablo 2
PRISMA Kontrol Listesi (Devamı)

SONUÇLAR		
Çalışma seçimi	17	Taranan, uygunluk açısından değerlendirilen ve incelemeye dahil edilen çalışmaların sayısını, her aşamadaki hariç tutma nedenleriyle birlikte, ideal olarak bir akış diyagramı ile verin.
Çalışma özellikleri	18	Her çalışma için, verilerin çıkarıldığı özellikleri (örneğin, çalışma boyutu, PICOS, takip süresi) sunun ve alıntıları yapın.
Çalışmalarda yanlılık riski	19	Her çalışmanın yanlılık riskine ilişkin verileri ve varsa sonuç düzeyindeki değerlendirmeleri sunun (bkz. Madde 12).
Bireysel çalışmaların sonuçları	20	Dikkate alınan tüm sonuçlar (faydalar veya zararlar) için, her çalışma için: (a) her müdahale grubu için basit özet veriler ve (b) etki tahminleri ve güven aralıkları, ideal olarak bir orman grafiği ile sunulmalıdır.
Sonuçların sentezi	21	Güven aralıkları ve tutarlılık ölçütleri de dahil olmak üzere yapılan her meta-analizin sonuçlarını sunun.
Çalışmalar arasında yanlılık riski	22	Çalışmalar arasında yanlılık riskine ilişkin herhangi bir değerlendirmenin sonuçlarını sunun (bkz. Madde 15).
Ek analiz	23	Yapılmışsa ek analizlerin sonuçlarını verin (örneğin, duyarlılık veya alt grup analizleri, meta-regresyon [bkz. Madde 16]).
TARTIŞMA		
Kanıtların özeti	24	Her bir ana sonuç için kanıtların gücü de dahil olmak üzere ana bulguları özetleyin; bunların kilit gruplarla (örneğin, sağlık hizmeti sağlayıcıları, kullanıcılar ve politika yapıcılar) ilgisini göz önünde bulundurun.
Sınırlamalar	25	Çalışma ve sonuç düzeyindeki (örn. yanlılık riski) ve inceleme düzeyindeki (örn. tanımlanan araştırmaların eksik alınması, raporlama yanlılığı) kısıtlamaları tartışın.
Sonuçlar	26	Sonuçların diğer kanıtlar bağlamında genel bir yorumunu ve gelecekteki araştırmalar için çıkarımları sağlayın.
FONLAMA		
Finansman	27	Sistemik inceleme için finansman kaynaklarını ve diğer destekleri (örn. veri temini) açıklayın; sistemik inceleme için fon sağlayanların rolünü açıklayın.

Kaynak: Moher vd., 2009

Torgerson (2003), sistematik incelemeye başlamadan önce bir protokol hazırlamanın veya araştırma planı yapmanın önemine vurgu yapar. Çünkü protokol ya da araştırma planı, incelemenin kuramsal, görgül ve kavramsal arka planını; araştırma sorularını; hedeflerini; incelemenin kapsamını ve arama, tarama, veri çıkarma, kalite değerlendirme ve sentez yöntemlerini belirlemek için yazılır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse bir sistematik incelemenin ilk aşaması, incelemenin yanıtlamak istediği araştırma sorusunu belirlemektir. Araştırma sorusu hakkında netlik olmadan, bu soruyu yanıtlamak için gerekli inceleme sürecini operasyonel hâle getirmek zordur. Sistematik inceleme sürecinde, araştırma sorusunu yanıtlamak için öncelikle *dahil etme ölçütlerinin (inclusion criteria)* belirlenmesi gerekir. Dahil etme ölçütleri, araştırmada hangi çalışmaların kullanılacağını belirler. Bu ölçütler; ele alınan konuyu, birincil çalışmalardaki araştırma yöntemlerini, herhangi bir tarih ve dil kısıtlamasını içerebilir. Nerede ve nasıl arama yapılacağını belirleyen *arama stratejisi (search strategy)*, dahil edilme ölçütleri tarafından tanımlanan çalışmaları belirleme planıdır. Bu plan, belirli elektronik bibliyografik veri tabanlarının, kitaplardaki bölümlerin, belirli çevrimiçi ortamların aranmasını içerebilir (Gough ve Richardson, 2018). *Tarama (screening)*, belirli bir strateji çerçevesinde belirlenen çalışmaların dahil edilme ölçütlerini karşılayıp karşılamadığını kontrol etme sürecidir. Makale özetlerinin bulunduğu bibliyografik veri tabanlarında arama yapılırken bu iki aşamalı bir süreç olabilir. Ön tarama kararı vermek için arama sonucunda belirlenen özetler kontrol edilebilir. Özet, makalenin dahil etme ölçütlerine uygun olduğunu gösteriyorsa tam metin makale aranır ve daha sonra dahil etme konusunda nihai bir karar verilebilir raporlanabilir (Moher vd., 2009). Tarama sürecinde, kapsama alınacak makaleler

seçildikten sonra çıkarılacaklar belirlenir (Torgerson, 2003). Tarama süreci, Şekil 1’de verilen PRISMA yönergesindeki gibi bir akış diyagramı kullanılarak şeffaf bir şekilde raporlanabilir (Moher vd., 2009). Çıkarılan veriler ise daha sonra bir sentezde özetlenir. Veriler istatistiksel bir özete izin verecek formda değilse, bu “nitel” bir genel bakış olarak yapılabilir. Veriler sayısal ve yeterli homojenliğe sahipse, bir müdahalenin etkisi için genel bir rakam verecek olan bir meta-analiz içinde birleştirilebilirler (Torgerson, 2003).

Sistemik incelemelerin amacı, araştırmalardan elde edilen bilgileri bir araya getirmektir. Eğer araştırma herhangi bir kişisel kararın, politika veya uygulama kararının alınmasına yardımcı olacaksa, o zaman bu araştırmada elde edilen sonuçları net bir şekilde sunmanın bir yolu olmalıdır. Benzer şekilde, herhangi bir yeni araştırmaya girişmeden önce, önceden var olan çalışmalardan halihazırda nelerin bilindiğini bilmek mantıklıdır. Birincil araştırmalar, dünyayı anlamak için teori ve ampirik veri oluşturmak üzere dünyaya etkileşime girer. Sistemik incelemeler de aynı soruları sorar ve birincil araştırmalarla benzer paradigma ve yöntemleri kullanır. Aradaki fark, sistemik incelemelerin verileri birincil çalışmaların bulguları olmasıdır. İncelemelerin araştırma örnekleri önceden var olan birincil çalışmalardır. Dolayısıyla incelemeler birincil araştırmalara çok benzemektedir ancak daha yüksek bir ikincil veya “meta” analiz düzeyindedir. Önceden var olan incelemelerin bulgularını bir araya getiren ve sentezleyen şemsiye incelemeler (incelemelerin incelemeleri) ise üçüncül bir düzey, diğer bir deyişle meta düzey analiz biçimidir. Sistemik incelemelerin mantığının iki ana bileşeni vardır. Birincisi, araştırmalardan neyi nasıl bildiğimizi bilmemiz gerektiğidir. İkincisi ise bu bilgiyi bir araya getirmenin ve netleştirmenin kendisinin bir araştırma biçimi olduğu ve kabul edilmiş araştırma ilkelerine göre yürütülmesi gerektiğidir. Özellikle araştırma yöntemlerinin, uygulanan araştırma paradigmasının kabul edilmiş standartları ve ilkeleri dahilinde titiz olması ve bu yöntemlerin açıkça raporlanması ve böylece hesap verebilir olması gerekir. Birincil araştırmanın sistemik olması beklenir çünkü bu bir araştırmadır. Araştırma incelemeleri de sistemik olmalıdır (Gough ve Richardson, 2018). Dolayısıyla sistemik incelemeler mevcut araştırmaları ve araştırmaların kalitesi açık, hesap verebilir titiz araştırma yöntemleri kullanılarak gözden geçirilmesidir (Gough, Oliver ve Thomas, 2017; Torgerson, 2003). 'Sistemik' teriminin kullanılmasının tek nedeni, geleneksel olarak ifade edilen literatür incelemelerin yöntemleri konusunda her zaman çok açık olmamalarıdır (Gough ve Richardson, 2018). Tablo 3’te şimdiye kadar anlatılan literatür incelemelerini çeşitli özellikleri ile özetleyen bir gösterim yer almaktadır.

Tablo 3
Literatür İncelemeleri

Özellikler	Bibliyometrik İnceleme	Anlatı İncelemeleri	Kapsam İncelemeleri	Sistemik Literatür İncelemeleri
Bir konuyla ilgili önceki araştırmaları özetler	Evet	Evet	Evet	Evet
Veri analiz yöntemlerini içerir	Bazen	Hayır	Evet	Evet
Bilgi boşluklarını belirler	Bazen	Hayır	Evet	Bazen
Bir konu hakkında geniş bir genel bakış sağlar	Bazen	Evet	Evet	Hayır
Bir araştırma sorusunun ayrıntılı bir sentezini sağlar	Bazen	Hayır	Hayır	Evet
Yerleşik bir metodolojisi vardır	Bazen	Hayır	Evet	Evet
Yüksek düzeyde kanıta sahiptir	Hayır	Hayır	Bazen	Evet

Kaynak: Zettel Nalen'den (2022) uyarlanmıştır.

Daha önce değinilen, araştırılan çalışmaların kalitesinin değerlendirilmesi sistematik bir incelemenin önemli bir bileşenidir. Sosyal bilim araştırmalarında yürütülen sistematik incelemelerin kalitesini değerlendirmek için Shepherd vd.'nin (2006) önerdiği altı ölçüt bulunmaktadır:

1. Açık, net ve şeffaf bir teorik çerçeve ve/veya literatür taraması,
2. Araştırmanın amaç ve hedeflerinin açık bir şekilde ifade edilmesi,
3. Araştırma bağlamının net bir şekilde açıklanması,
4. Örneklemin niteliği ve nasıl oluşturulduğunun net bir şekilde açıklanması,
5. Veri toplama ve analiz yöntemleri de dâhil olmak üzere metodolojinin açık bir şekilde tanımlanması,
6. Verilerin birden fazla araştırmacı tarafından analiz edilmesi.

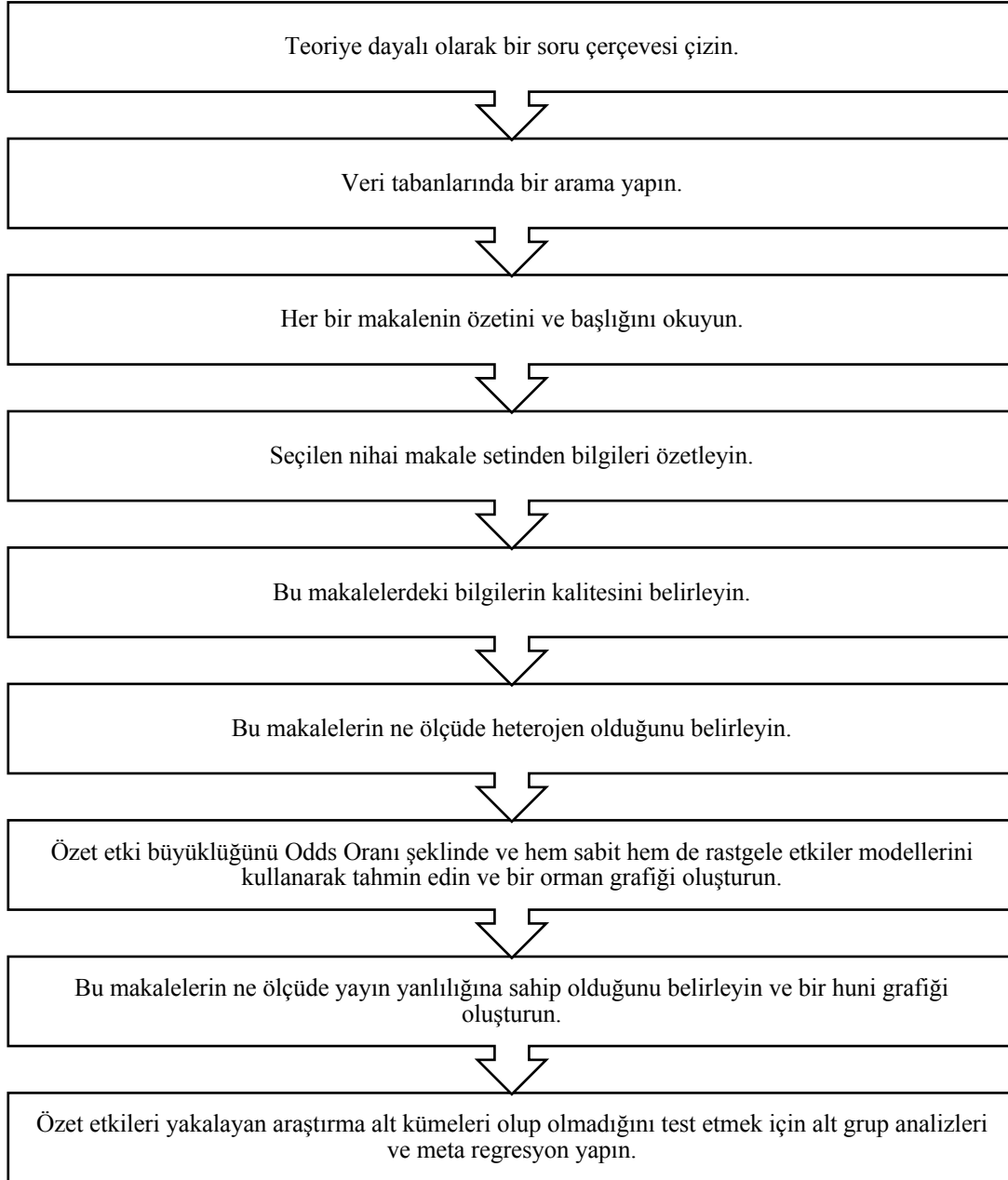
Başlı başına birer araştırma projesi olan sistematik incelemeler, literatürde dört başlık altında incelenmektedir: meta-analiz, meta-sentez, sistematik karma çalışmalar incelemesi ve meta-bütünleştirme. *Meta-analiz*, titiz nicel prosedürleri içerir ve sistematik incelemenin bir parçası olarak istatistiksel prosedürleri kullanır. *Meta-sentez*, nitel çalışmaların sistematik bir incelemesini titizlikle yürütmek için nitel prosedürlerin kullanılmasını içerir. *Karma çalışmalar araştırma sentezi* olarak da adlandırılan *karma yöntemler araştırma* (MMR) sentezi, karma çalışmaları (nicel, nitel ve karma yöntemler) incelemek için titiz prosedürleri içerir. *Meta-bütünleştirme*, çeşitli nitel, nicel ve karma yöntem çalışmalarını sistematik olarak tanımlamayı ve parçalara ayırma, veri dönüştürme ve bütünleştirme gibi gelişmiş karma yöntem prosedürlerini kullanmayı içerir (Fetters, 2019). Bu araştırma kapsamında sosyal bilimlerde en yaygın kullanılan sistematik literatür incelemelerinden olan meta-analiz ve meta-sentez üzerinde durulacaktır. Ancak yeni bölüme geçmeden önce literatürde kafa karışıklığına yol açabilecek bir duruma açıklık getirmek istenmektedir. Bütün sistematik incelemelerin bir meta-analiz veya meta-sentez içermesi gerekmez. Ancak bütün meta-analizler veya meta-sentezler bir sistematik inceleme içerisinde yapılır (Liberati vd., 2009). Yukarıda detaylı bir şekilde açıklandığı üzere sistematik bir inceleme, belirlenmiş bir araştırma sorusunu yanıtlamak için nitelikli birincil çalışmaların belirlenmesini, seçilmesini, değerlendirilmesini ve sentezlenmesini içeren titiz bir metodolojidir. Özel bir alt kümeyi temsil eden sistematik incelemelerde yürütülen istatistiksel prosedürler meta analizdir. Eğer bu alt grubu temsil eden çalışmalar niteliksel verileri içeriyorsa bu durumda meta-sentezden söz etmek gerekecektir.

Meta-Analiz

Analizlerin analizi olarak da ifade edilen (Glass, 1976; Gretzel ve Kennedy-Eden, 2012) meta-analiz, çok sayıda nicel çalışmanın sonuçlarının özetlenmesini ve belirli bir değişkenin etkisinin olup olmadığını göstermek için çeşitli analitik testlerin yapılmasını içerir. Bu analiz türü, belirli bir konuyla ilgili çok sayıda nicel çalışmanın sonuçlarının özetlenebileceği ve karşılaştırılabileceği bir araç olarak hizmet eder. Yaklaşımın amacı, farklı çalışmaların sonuçlarını karşılaştırarak belirli bir değişkenin belirli bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemektir (Bryman, 2016). Meta-analiz birincil çalışmalarda rapor edilen nicel sonuçların “gerçek” parametrelerine ilişkin daha kesin tahminler yürütmeyi amaçlar (Noblit ve Hare, 1988). Meta-analizler, “araştırmacıların kanıtlar bütünüünün üzerine çıkmasına, manzarayı incelemesine ve gelecekteki yönleri belirlemesine olanak tanıyan bir istatistiksel güç kulesine” benzetilmektedir. Çünkü nicel sistematik incelemeler risk veya etki büyüklüğü tahminlerinde daha fazla hassasiyet sağlar (Mulrow, 1994).

Meta-analiz aracılığıyla bir alanın literatür taraması ve başka araştırma verilerinin ikincil bir analizi yapılabilir. Ancak bu teknik, incelenen çalışmaların her biri için ilgili tüm bilgilerin mevcut olmasına dayanır. Çalışma yöntemleri ve örneklem büyüklüğü ile ilgili tüm bilgiler yayımlanmış makalelerde yer almadığından, meta-analiz her zaman uygulanabilir değildir (Bryman, 2016). Nicel meta analizin işe yaraması için, bireysel çalışmalardaki bulguların kavramsal olarak karşılaştırılabilir olması (aynı yapılarla ilgilenmeleri) ve benzer istatistiksel formda yapılandırılması gerekir. Çalışmalar arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmak için

nicel meta analizde, bir etkinin gücü ile büyüklüğünü tanımlayan ve etki büyüklüğü olarak adlandırılan bir istatistik kullanılır. Bu etki büyüklüğü, çalışmalar arasındaki örneklem büyüklüklerindeki farklılıkları hesaba katmak için genellikle standartlaştırılır. Standartlaştırılmış etki büyüklükleri veri olarak ele alınır ve çeşitli analiz biçimlerine tabi tutulur (Gretzel ve Kennedy-Eden, 2012). Basu (2017), genel olarak tüm meta-analizler için geçerli olan dokuz adım önermiştir:

Şekil 2. Tüm meta-analizler için geçerli olan adımlar

Tüm araştırmalarda olduğu gibi meta-analizde de verilerin kalitesinin, kodlama ve analiz aşamalarında uygulanan titizlik ve yapılan istatistiksel varsayımların tam olarak anlaşılması önemlidir. Nicel meta-analizler azami dikkat, karar süreçleri, karar ölçütleri, verileri, analiz ve yorumlama prosedürlerini açık hâle getiren bir yaklaşımı gerektirir (Gretzel ve Kennedy-Eden, 2012). Nicel çalışmaların sistematik incelemeleri ve meta-analizleri için en yaygın kullanılan kılavuz Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Ögeleridir (bkz. Tablo 2) (France vd., 2019).

Meta-Sentez/Nitel Meta-Analiz

Aynı çalışma alanı içinde benzer bir konu üzerine yapılan nitel araştırma çalışmalarının sayısı giderek artmaktadır. Geleneksel literatür incelemeleri, aynı olguyu/olguları inceleyen araştırmaların değerlendirilmesi ve sentezlenmesine yönelik sistematik bir yaklaşımdan yoksundur. Son yıllarda aynı olguyu/olguları araştıran bir grup çalışmanın gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi, analizi ve sentezine yönelik çeşitli sistematik yaklaşımlar önerilmiştir. Bu yaklaşımlar farklı, ancak birçok açıdan örtüşen veya benzer metodolojiler kullanmaktadır. Meta-sentez de bunlardan biridir (Timulak, 2014).

Nitel meta-analiz terimi ilk olarak 1985 yılında Stern ve Harris tarafından bir grup nitel araştırma bulgusunun açıklayıcı, yorumlayıcı bir nihai üründe sentezlenmesine atıfta bulunmak için kullanılmıştır (Schreiber, Crooks ve Stern, 1997). Nitel çalışmaların sayısı son yıllarda katlanarak arttığından, Noblit ve Hare'nin (1988) ufuk açıcı çalışmalarıyla dikkatleri üzerine çeken ve birçok araştırmacı tarafından sürdürülen meta-sentezler yoluyla nitel araştırma bulgularını bir araya getirme girişimleri giderek yaygınlaşmıştır. Niceliksel benzerleri gibi niteliksel meta-sentezler de sağlık araştırmalarında yoğunlaşmıştır, ancak odak noktası kısıtlayıcı değildir (Padgett, 2016).

Sistematik incelemeler geleneksel olarak nicel epistemolojik geleneklere ve metodolojilere dayanan araştırmaların meta-analizleriyle ilişkilendirilmiştir (Torgerson, 2003). Ancak Noblit ve Hare'nin (1988) *Meta-Etnografi* adındaki etkili kitabı, nitel araştırmaların da sentezlenmesi konusunu gündeme getirmiştir. Nitel meta-analiz, nitel meta-sentez, meta-etnografi, biçimsel temellendirilmiş teori, meta-çalışma veya meta-özet gibi çeşitli kavramlarla anılsa da (Thorne, Jensen, Kearney, Noblit ve Sandelowski, 2004) meta-analitik yöntemin vurgusu ve odağı bakımından bu yaklaşımlar farklılık göstermektedir (Timulak, 2014). Bu çalışma kapsamında en yaygın kullanım alanı bulan (Finfgeld, 2003) nitel meta-analiz veya meta-sentez üzerinde durulacaktır. Ayrıca çalışmada da kavramlar arasındaki farklılıklara değinilmeyecek, kavram orijinal kaynağa verildiği gibi aktarılacaktır.

Nitel araştırmaların meta-sentezleri, önceki bulguların geniş bir özetinden öte, mevcut tüm verilerin 'toplanması' anlamına gelmez; daha ziyade, meta-sentezler hem bilginin hem de teorinin ilerlemesi için 'üçüncü düzey' bulgular yaratmak üzere farklı nitel çalışmalardan elde edilen bulguları yorumlayarak konulara yeni bakış açıları sunar (Nye vd., 2016). Nitel araştırma bulgularının etkili olabilmesi için daha geniş bir yorumsal bağlamda konumlandırılmaları ve gerçek uygulama ve politika oluşturma dünyasında erişilebilir ve kullanılabilir bir biçimde sunulmaları gerekir (Sandelowski, Docherty ve Emden, 1997). Peki hangi nitel çalışmaların sonuçlarına güvenebileceğimizi nasıl bileceğiz? Ya da iki çalışma birbirine zıt bulgulara sahipse ne yapacağız? Aynı konu alanındaki bir dizi çalışmadan elde edilen bulguları en az yanlılıkla nasıl sentezler veya bir araya getiririz (Saini ve Shlonsky, 2012)? İşte nitel sentez, nitel çalışmaların nasıl bir araya getirildiği, nasıl entegre edildiği ve/veya yorumlandığı ile ilgili bu soruları ele almaya çalışan bir yöntemdir. Meta-analiz gibi diğer sistematik inceleme yöntemlerine benzer şekilde, nitel çalışmaların sentezini yapan araştırmacılar, ampirik çalışmalardan elde edilen bulguları entegre etmek ve hedef fenomenin yeni kavramsallaştırmasını oluşturmak için şeffaf, tutarlı ve kapsamlı bir süreç izlemektedir (Sandelowski ve Barroso, 2002). Bununla birlikte, nitel araştırmaların sentezlenmesi benzersizdir, çünkü çalışmalar arasında bulguları birleştirmenin uygunluğunu değerlendirme sürecinin bir parçası, her bir birincil çalışmanın altında yatan çeşitli dünya görüşlerinin ve paradigmaların dikkate alınmasını içerir. Bu nedenle, bu tür sentezler yalnızca benzer çalışmaları birleştirmekle kalmamalı, aynı zamanda araştırmacının her bir çalışmadaki yorumlayıcı işleme sadık kalmasını sağlayan süreçleri de içermelidir (Saini ve Shlonsky, 2012).

Neden meta-sentez yaparız?

Nitel meta-analizin temel fikri, aynı araştırma konusunu inceleyen nitel çalışmalar arasındaki bulguların kısa ve kapsamlı bir resmini sunmaktır. Finfgeld (2003) nitel meta-analizi bireysel araştırmalardan elde edilenlerden daha kapsamlı olan bulguların yeni ve bütünleştirici bir yorumu olarak tanımlamıştır. Nitel meta-analiz, nicel meta-analiz ile aynı mantığı ve amacı takip eder, yani belirli bir çalışmanın ötesinde bir çalışma alanını yalnızca nitel çalışmaları dikkate alarak değerlendirir. Nitel meta-analiz birincil nitel bulguların titiz bir ikincil nitel analizini yapmaya çalışır. Diğer yandan nitel meta-sentezlerin yorumlayıcı paradigmaya sıkı sıkıya bağlı olduğunun altını çizmek gerekmektedir (Noblit ve Hare, 1988). Yorumsamacı çalışmalar, yoğun betimlemeye veya incelenen insanların yaşamlarındaki anlam ağlarına odaklanan sosyal veya kültürel olayların ayrıntılı şekilde raporlanmasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında nitel meta-sentezlerin doğası açığa çıkacaktır. Meta-analizler daha yorumlayıcı literatür incelemeleri yapmak; bir olay, durum vb. ile ilgili birden fazla anlatıyı eleştirel olarak incelemek; vakalar arası sonuçlar çıkarmak için vaka çalışmalarını sistematik olarak karşılaştırmak ve etnografik çalışmaları sentezlemek gibi olanaklar sağlamaktadır. Görüldüğü gibi, nitel meta-sentezler de üstüne temellendiği yorumlayıcı paradigmalara göre araştırmacıya içgörüler sunar (Nye, Melendez-Torres ve Bonell, 2016). Denilebilir ki meta-sentez, nitel araştırmaların ve diğer ikincil kaynakların yorumlayıcı sentezini elde etmek için kullanılan ve böylece nicel araştırmalardaki meta-analize karşılık gelen bir yöntemdir (Noblit ve Hare, 1988). Nitel meta-analizin temel amacı bilgiye katkı sağlamaktır (Timulak, 2014). Ancak bu bilginin, sentezi oluşturan bireysel çalışmalarda bulunabilecek olandan daha eksiksiz, daha zengin ve yeni olması gerekmektedir. Eksiksiz olması ise görüşe değil kanıta dayalı ve eyleme geçirilebilir bir bilgi olmasıyla mümkündür (Noah, 2017).

Tablo 4

Meta-sentezin Amaçları

Schreiber vd. (1997)	Teori oluşturmak Teori açıklamak Teori geliştirmek
Paterson (2001)	Araştırılan konunun yüzeyinin altını kazmak Revaçta olan fikirlerin geçerliliğini yapı sökümü uğratmak için mümkün olan en kapsamlı analizden yararlanmak Yeni bir gerçeğin sosyal açıdan daha sorumlu bir biçiminin çekirdeğini ortaya çıkarmak
Timulak (2014)	Belirsizlikleri ve farklılıklarıyla birlikte bir grup çalışmada araştırılan bir olgunun kapsamlı bir tanımını yapmak Birincil araştırmalarda uygulanan araştırma yöntemlerinin bulgular üzerindeki etkisini tespit etmek

Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Schreiber vd. (1997), meta-sentez için üç temel amaç ortaya koymuştur: Teori oluşturma (1), teoriyi açıklama (2) ve teori geliştirme (3). Bu yollarla nihai çalışma orijinal çalışmaların herhangi birinden daha eksiksiz ve kapsamlı olur. Bu tür bir meta-analiz mutlaka teori geliştirmeyle sonuçlanmayabilir, ancak teori geliştirme potansiyeli vardır. Daha ziyade, araştırmacılar tarafından kullanılan analitik yöntemlere ve arzu edilen nihai ürüne bağlı olarak, kavram ve teori geliştirme için mükemmel bir temel oluşturur. Timulak (2014) ise, nitel meta-analizin bilgiye katkı sağlamak için iki temel amacı yerine getirdiğini açıklamıştır. Bunlardan birincisi, belirsizlikleri ve farklılıklarıyla birlikte bir grup çalışmada araştırılan bir olgunun kapsamlı bir tanımını yapmaktır. Bu noktada birincil çalışmaların bulguları veri olarak ele alınır ve bu nedenle de basittir. İkinci amaç

ise birincil araştırmalarda uygulanan araştırma yöntemlerinin bulgular üzerindeki etkisini tespit etmektir. Burada, birincil çalışmalarındaki yöntemlerin ve bulguların kapsamlı bir şekilde araştırılmasına ilave olarak veri toplama ve veri analizine yönelik farklı yaklaşımların, verileri ve bulguların yorumlanmasını nasıl etkilediğine dair kavramsal bir analiz de yapılması gerekmektedir.

Nitel meta-analiz yaparken, yapılacak metodolojik seçimleri doğrudan etkileyen bir dizi önemli felsefi mesele ortaya çıkmaktadır. Örneğin, söz konusu üç amaç göz önüne alındığında, araştırmacı analizin amacını ve beklenen sonucunu belirlemelidir. Araştırmacılar neyin veri olarak kabul edileceğine, literatürün nasıl örnekleneceğine ve neyin dahil edilip neyin hariç tutulacağına karar vermelidir. Araştırmacı, nihai analizin bağlamını ve analitik süreçte ulaşılacak soyutlama düzeyini göz önünde bulundurmalıdır. Araştırmacının aldığı kararların izinin belgelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu süreç, okuyucunun analitik süreci takip edebilmesini, kararları ve bulguları değerlendirebilmesini ve analiz sırasında kullanılan kavramsal süreçleri doğru bir şekilde raporlayabilmesini sağlar (Schreiber vd., 1997).

Nitel meta-analiz, bildiğimizi bilmenin ve bulguları daha da genişletmenin iyi bir yoludur. Nitel meta-analiz yapmanın bazı zorlukları vardır ve bu işi üstlenen araştırmacının, çeşitli felsefi ve metodolojik düşüncelerin farkında olması ve bunların üstesinden gelmeye hazır olması gerekmektedir. Noblit ve Hare (1988), yaklaşık 35 yıl önce bu tekniğinin yeterince anlaşılmadığı ve gelişmediğini vurgularken araştırmacılara önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Araştırmacı, üstlenilen prosedürlerin natüralist paradigma ile uyumlu olmasını sağlamaya özen göstermeli, kullandığı süreci gelecekteki incelemeler için şeffaf bir şekilde belgelemeli ve yansıtıcı uygulama yoluyla metodolojik gelişime yardımcı olmalıdır. Paterson'un (2001) nitel meta analizin amacına ilişkin tespitleri, araştırmacıların üstlendikleri sorumluluğu da vurgulamaktadır. Meta-sentezin amacı, belirli bir olguyla ilgili olarak araştırma literatüründeki benzerlikleri rapor etmek veya mevcut bilgi içindeki ortak kalıpları açıklamak ya da mevcut anlayışları en düşük ortak paydaya indirgemek değildir. Daha ziyade, halihazırda üzerinde durulan şeyin yüzeyinin altını kazmak, revaçta olan fikirlerin geçerliliğini yapışöküme uğratmak için mümkün olan en kapsamlı analizden yararlanmak ve yeni bir gerçeğin, daha iyi bir anlayışın ya da bir şeyi teorileştirmenin sosyal açıdan daha sorumlu bir biçiminin çekirdeği ile ortaya çıkarmaktır. Bunu yaparken, öteye bakma, daha iyi bir şey hayal etme ve daha karmaşık ve sonsuz derecede ilginç bir akademiye katkıda bulunma olasılıkları yaratır (Paterson, Thorne, Canam ve Jillings, 2001).

Nasıl nitel meta-sentez yaparız?

Sandelowski, Docherty ve Emden (1997), nitel araştırmaların sentezlenmesini "*çalışmaların yüzey katmanlarını dikkatlice soyarak, onlara en az zarar verecek şekilde kalplerini ve ruhlarını bulmak*" olarak açıklamaktadır. Meta-sentez yapan araştırmacılar, her bir çalışmanın bütünlüğünü korumak için çalışmalarını yeterince ayrıntılı analiz etme ihtiyacı ile sentezi kullanılamaz hale getirecek kadar ayrıntılara dalmaktan kaçınmak arasında ince bir çizgiye yürürler (Sandelowski, 1997).

Nitel meta-analize yön veren araştırma soruları, birincil çalışmaların nasıl seçileceğine yönelik ölçütleri belirler. Daha sonra ilgili anahtar kelimeler kullanılarak yaygın veri tabanları aranabilir (Timulak, 2014). Genel olarak, mevcut tüm çalışmaların mı yoksa biriyle başlayıp teorik örnekleme ve veri doygunluğu yönteminin mi kullanılacağı araştırmacıların vereceği bir karardır. Ancak araştırmacılar kararları için bir gerekçe sunmalı ve seçim stratejilerinin nitel meta-analizin sonuçları üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır. Temelde, neyi veri olarak ele alacakları meta-analistlerin kararıdır ve kullanılan yaklaşımlar farklı yazarlar arasında değişiklik gösterebilir. Analize kaç çalışmanın dahil edileceği belirlenmesinde ise bazı kanıtlar, nitel meta-analizin iki çalışmayla da yapılacağını göstermektedir (Jennings vd., 2008). Paterson, Thorne, Canam ve Jillings (2001) ise meta-analiz çalışmalarının en çok yapıldığı alan olan sağlık bilimlerinde en az bir düzine

çalışmanın örnekleme dahil edilmesini önermektedir. Schreiber vd. (1997), nitel meta-analizin uygulanması sürecinde araştırmacılara yardımcı olacak beş genel ilke önermiştir:

1. Nitel meta-analizin amacı ve öngörülen sonuçları sürecin başlarında net bir şekilde belirlenmelidir. Ancak bağlayıcı olmaması gereken bu kararlar, gerektiğinde değiştirilmeli ve dikkatlice raporlanmalıdır.
2. Natüralist paradigmanın felsefi ilkelerine bağlı kalınmalı ve buna uygun kararlar alınmalıdır.
3. Araştırma sürecine dair alınan tüm kararlar (kapsam, örnekleme, sınırlamalar vb.) tüm gerekçeleriyle not edilmelidir.
4. Analiz gerçekleştirilirken çalışmanın amacına yönelik bakış açısı korunmalıdır.
5. Örneklenen her çalışma için bağlamla ilgili konular açıklığa kavuşturulmalıdır.

Nitel çalışmaların sentezinin açık ve kapsamlı raporlanmasını desteklemek için 2012 yılında geliştirilen ENTREQ⁴ (Nitel araştırmaların sentezinin raporlanmasında şeffaflığın artırılması) beyanıdır. Yazarların, nitel meta-analiz yapacak araştırmacılara rehberlik etmek ve nitel sentezin raporlanmasını iyileştirmek için oluşturdukları bu kılavuz faydalı bir çerçeve sunmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki bu kılavuz, standartlaştırılmış bir prosedürler dizisi değildir (Tong, Flemming, McInnes, Oliver ve Craig, 2012).

Noah (2017), verileri şeffaf ve tekrarlanabilir bir şekilde sentezlemek için nitel meta-senteze sistematik, yukarıdan aşağıya bir yaklaşım getirmeyi önermiştir. Süreç, anahtar kelimeler ve ifadeler kullanılarak geniş bir literatür taramasıyla başlar. Bu arama sonucunda senteze dahil edilmek üzere makaleler seçilir. Makaleler incelenir ve geniş kapsamlı temalar belirlenir. Temalar ortaya çıktıktan sonra, makaleler temayı örnekleyen anahtar kelimeler için tekrar aranır. Anahtar kelimelerin geçtiği yerlerin sayısı hesaplanır ve her bir tema için ilk üç anahtar kelime araştırılan konunun “özünü” keşfetmek için bir temel olarak kullanılır. Sonuçlar, orijinal makalelerin “zenginliğini” ve “sesini” korumak için bir anlatı formatında sunulur.

Araştırmalar incelendiğinde, her meta-sentez çalışmasının kendisine özel bir süreç yaklaşımı bulunduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sorusu yanıtlanırken, araştırma odağına göre belirlenen meta-sentez yaklaşımları analiz çerçevesini değiştirecektir. Örneğin, nitel meta-sentezlere ilişkin yapılan bir *meta-çalışmada* 203 makalede dokuz farklı yaklaşım (*meta-anlatı sentezi, eleştirel yorumlayıcı sentez, meta-çalışma, meta-etnografi, temellendirilmiş biçimsel teori, tematik sentez, metinsel anlatı sentezi, çerçeve sentezi ve ekolojik çeşitleme*) tespit edilmiştir. Çalışmalarda birbiri ile örtüşen teknikler kullanılsa da prosedürel farklılıklar da bulunmaktadır (Padgett, 2016).

⁴ Enhancing transparency in reporting the synthesis of qualitative research

Tablo 5
Meta-sentezin Aşamaları

(Hoon, 2013)	(Padgett, 2016)
1. Araştırma sorusunun çerçevelendirilmesi 2. İlgili araştırmaların bulunması 3. Dahil etme/dışlama ölçütleri 4. Verilerin çıkarılması ve kodlanması 5. Vakaya özel düzeyde analiz 6. Çalışmalar arası düzeyde sentez 7. Meta-sentezden teori oluşturma 8. Tartışma	1. İlgilenilen olgunun ve incelemenin kapsamının net bir şekilde tanımlanması 2. Gri literatür de dahil olmak üzere araştırma konusuyla ilgili bütün veri tabanlarının Boolean tipi ve / veya iyileştirmeleri ile anahtar kelime arama terimleri kullanılarak taranması 3. Dahil etme/hariç tutma işlemlerinin yapılması 4. Çalışmaların metodolojik olarak incelenmesi 5. Daha önceden kontrol listesine kaydedilmiş kalite ölçütlerine göre birincil çalışmaların kalite değerlendirmesinin yapılması 6. Çalışmaların sentezlenmesi

Noblit ve Hare'in (1988) yönteminde ortak ifadeler, temalar, kavramlar veya metaforlar belirlendikten sonra sürekli karşılaştırmalı analiz ve çoklu durum analizi yer almaktadır. Araştırmacılara göre tüm sosyal bilim açıklamaları karşılaştırmalıdır ve araştırmacılar mevcut çalışmalarını kendi dünya görüşlerine göre yorumlama/çevirme sürecine dahildir. Böylece araştırmacılar diğer insanların bir konu hakkındaki “okumalarının bir okumasını” yapabilmektedir. Yaklaşımlarını bu fikirlere dayandıran Noblit ve Hare'in meta-etnografisi, sentez ilerledikçe birbiriyle örtüşen ve tekrar eden yedi aşamadan oluşmaktadır (Noblit ve Hare, 1999):

- 1) *Başlarken*. Bu, araştırmacının nitel araştırmanın yorumlayıcı anlatıları okuyarak bilgi sağlayabileceği entelektüel bir ilgi alanı belirlemesini içerir.
- 2) *Başlangıçtaki ilgiyle neyin ilgili olduğuna karar vermek*. Burada öncelikli amaç, sentez için hedeflenen kitle için hangi anlatıların inandırıcı ve ilginç olabileceğini belirlemektir.
- 3) *Çalışmaların okunması*. Bu aşama anlatıların tekrar tekrar okunmasını ve yorumlayıcı metaforların not edilmesini içerir.
- 4) *Çalışmaların nasıl ilişkili olduğunun belirlenmesi*. Sentez yaparken, çeşitli çalışmalar “bir araya getirilmelidir”. Bu, sentezlenecek çalışmalar arasındaki ilişkilerin belirlenmesini gerektirir. Tüm açıklamalarda kullanılan temel metaforların, deyimlerin, fikirlerin ve/veya kavramların (ve bunların ilişkilerinin) bir listesini oluşturmayı ve bunları yan yana koyulmasını içerir.
- 5) *Çalışmaların birbirlerine çevrilmesi*. Bu aşama, çalışmaların anlamını birbirleriyle ilişkili olarak yorumlamakla ilgilidir. Bu yorumlar, özeli korudukları, bütüncüllüğe saygı gösterdikleri ve karşılaştırılabilir oldukları için benzersiz sentezlerdir.
- 6) *Çevirilerin/Yorumların sentezlenmesi*. Sentez, bir bütünü, parçaların tek başına ima ettiğiinden daha fazla bir şeye dönüştürmek anlamına gelir. Bu aşamada, araştırmacı farklı yorumları karşılaştırır ve birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını gösterir. Bu, onları farklı türler hâlinde gruplandırmayı içerebilir.
- 7) *Sentezin ifade edilmesi*. Bu, sentezin amaçlandığı kitle tarafından anlaşılabilir bir şekilde raporlanması aşamasıdır.

Tong, Lowe, Sainsbury ve Craig (2008), ebeveyn deneyimleriyle ilgili meta-sentezi dereceli yapılar olarak ifade ettikleri üç aşamada yürütmüşlerdir. Birinci derece yapılar, orijinal katılımcıların alıntılarında, ikinci dereceden yapılar araştırmacılar tarafından ortaya konan temalardan ve üçüncü dereceden yapılar ise araştırmacılar tarafından geliştirilen meta-temalardan oluşmuştur. Bu ve benzeri örnekleri çoğaltılabilecek çalışmalarda genellikle farklı yaklaşımlar benimsense de genellikle Noblit ve Hare'nin temel hatlarını

belirlediği orijinal prosedürlere bağlı kalındığı söylenebilir (Nye vd., 2016). Ancak Noblit ve Hare'nin meta-etnografi uygulamalarının ayrıntılarının belirsiz olduğu eleştirisiyle analiz yaklaşımlar sürekli olarak geliştirilmeye devam etmektedir (Dixon-Woods vd., 2006).

Sonuç ve Değerlendirme

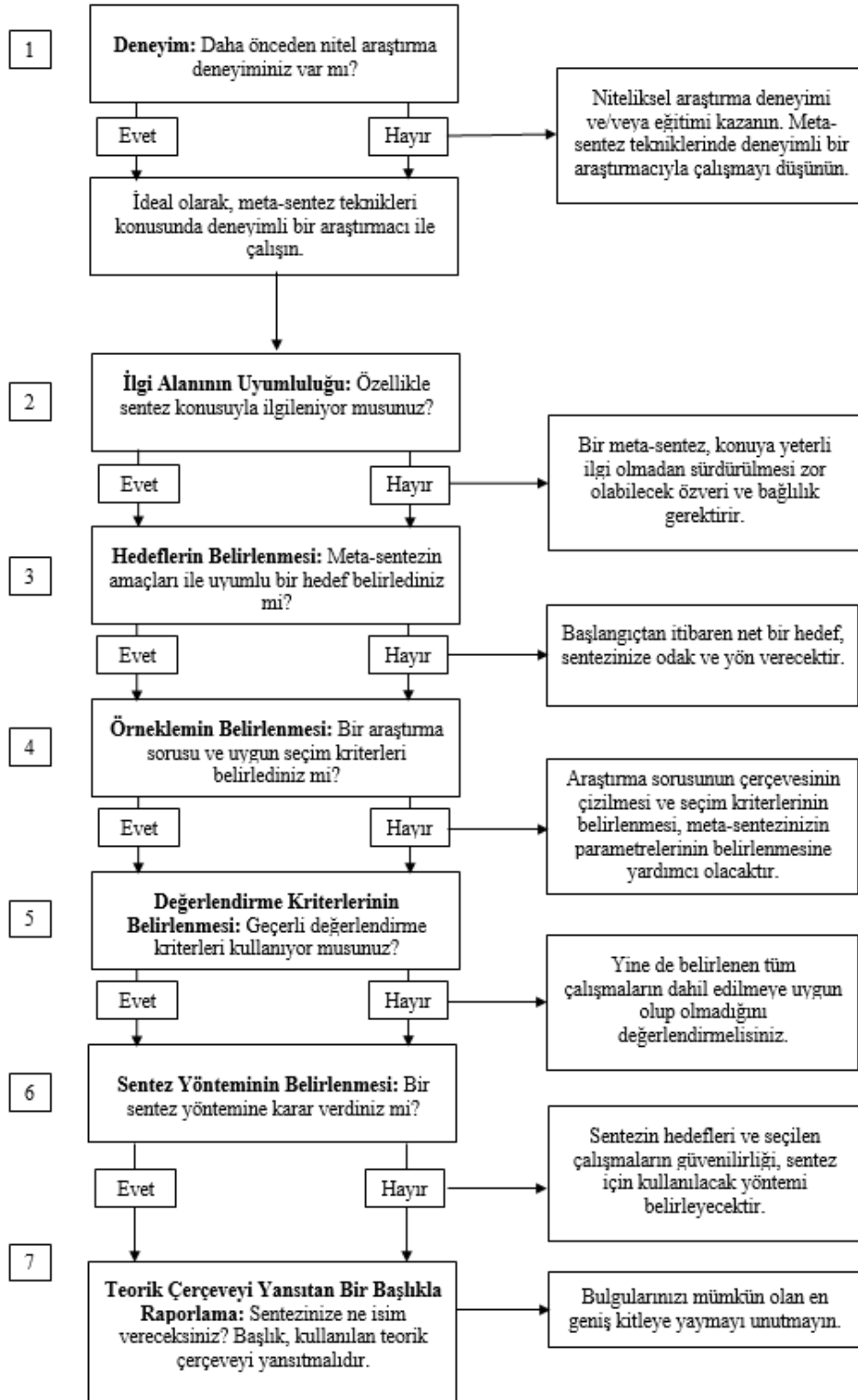
Literatür incelemeleri, mevcut bilgileri toplamak ve bir alanın durumunu araştırmak için akademik çalışmalarda önemli bir rol oynamaktadır. Sistematik literatür incelemeleri, literatür taramanın güvenilirliğini artırmanın bir yolu olarak sosyal araştırmalarda popülerlik kazanan bir yöntemdir. Çünkü iyi bir literatür taraması, incelenen konu hakkında araştırmacıyı yetkinleştirir ve alana ilişkin temel fikirleri anlamının etkili bir yoludur. Literatür incelemesi ile uğraşmak, çalışılan konu hakkında diğer araştırmacıların yazdıklarını okumaya dayanır ve bu nedenle araştırmacı birçok beceri edinir. Geleneksel literatür incelemelerinin öznelliğine yöneltilen eleştiriler, sistematik literatür incelemelerinin yolunu açmıştır, ancak sistematik süreçlerin yürütülmesi sistematik literatür incelemelerinin eleştirilmesini engelleyememiştir. Tek bir ideal tür inceleme yaklaşımının olamayacağından hareketle bu eleştirilerin yerinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışma kapsamında, literatür incelemeleri hakkında önemli kaynaklar taranmış ve uygulamadaki literatür incelemeleri mercek altına alınmıştır. İncelemenin amacına ve odağına göre farklılaşan literatür incelemeleri temel olarak bibliyometrik inceleme, anlatı incelemeleri, kapsam incelemeleri ve sistematik literatür incelemeleri olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. *Bibliyometrik incelemeler*, araştırılan konuya bağlı olarak, bu konuyu en çok ele alan araştırmacıları, araştırmalarda kullanılan yöntemler, araştırma tasarımları vb. gibi çeşitli parametrelerle gerçekleştirilmektedir. Bibliyometrik incelemelerde hem bilimsel hem de gri literatürden faydalanılarak disiplinlerin entelektüel yapısının bir resmini çizilmektedir. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra çeşitli yazılımlarla desteklenen istatistiksel araçlar kullanılarak yürütülen bibliyometrik incelemeler, alan eğilimlerini göstermektedir. *Anlatı incelemesi* yoğun bir şekilde araştırma ve önemli konuların bir anlatı formatında aktarılmasını içeren bir inceleme yöntemidir. Bir anlatı incelemesi bir tez önerisinin veya makalenin arka planı için yeterli bir inceleme türüdür. Bu nedenle anlatı incelemelerinin çoğunun genel literatür incelemesi olduğu söylenebilir. Burada belirli bir sistematik izlenmeden araştırma konusuna hizmet eden ve temel bir arka plan sağlayan makalelerin özetlenmesi söz konusudur. *Kapsam incelemesi* araştırmacının belirlediği bir konu hakkında literatürün bir haritasını çıkarmak, araştırma boşluklarını belirlemek ve politika üretmek için araştırmacılara ve uygulayıcılara yardımcı olmaktadır. Araştırmanın temel amacını oluşturan *sistematik literatür incelemeleri* ise incelemelerin belirli prosedürlerle yürütüldüğü, arama sonuçlarının sistematik şekilde bütünleştirildiği ve araştırma sorusuyla ilgili kanıtların kalitesinin de değerlendirildiği kapsamlı bir inceleme yöntemidir. Sistematik literatür incelemeleri teorileri yorumlama, değerlendirme, genişletme veya geliştirme, teoriyi kanıt ve kanıtı teoriye bağlama gücüne sahiptir. Çünkü sistematik literatür incelemesi, belirlenen araştırma sorusunu yanıtlamak için nitelikli birincil çalışmaların belirlenmesini, seçilmesini, değerlendirilmesini ve sentezlenmesini içeren çok titiz bir metodolojidir.

Uluslararası ve ulusal alanyazında bilimsel gelişime katkıda bulunan sistematik literatür incelemelerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Uluslararası alanyazında çok sayıda örneği (Abedijafari ve Amiri, 2019; Lockwood vd., 2015; Noah Jr, 2017; Nye vd., 2016; Sandelowski vd., 1997; Thorne vd., 2004) olmakla birlikte ulusal alanyazında meta-sentez çalışmalarını kavramsal açıdan ele alan ilk çalışmalardan biri Polat ve Osman (2016) tarafından yürütülmüştür. Alanyazındaki farklı tanımlamaların yarattığı kavram karmaşasına bir açıklama getiren bu çalışma, meta-sentez çalışmaları yapmaya çalışan araştırmacılara yol göstermeyi amaçlamıştır. Nitel araştırmalarda meta-sentezin tanımını, kapsamını ve sürecini açıklamaya çalışan bir diğer çalışma ise Tekindal ve Tonbalak (2021) tarafından yapılan çalışmadır. Söz konusu iki çalışmada da sistematik literatür incelemeleri meta-sentez çalışmalarını açıklamış ve örneklendirmiştir. Mevcut çalışmada ise literatür incelemelerine

bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmış; literatür incelemelerinin tamamına ilişkin bilgiler alanyazındaki orijinal çalışmalardan toplanmış; hepsinin neden ve nasıl kullanılacağı açıklanmıştır. Araştırmanın temel amacı çerçevesinde ise sistematik literatür incelemelerine ve özellikle nitel verilerin meta analizi olan meta-senteze detaylı bir bakış sağlanmıştır. Nitel meta-sentez ile nicel meta-analiz, çıkış noktaları itibarıyla birbirlerine benzemektedir. İkisinde de alanda yapılan çalışmaların sentezlenmesine yönelik çalışmalar yürütülür. Meta-analiz, bir çalışmanın gücünü artırmak amacıyla istatistiksel prosedürler yoluyla verileri bir araya getirmek için yalnızca nicel araştırmalarda kullanılır. Meta sentez ise nitel araştırmalarda birçok farklı çalışmada bulunan temalar gibi bulguları sentezlemek için kullanılır. Hoon (2013), Noblit ve Hare, 1999 ve Padgett'in (2016) önerdiği meta-sentez aşamalarına da bir çerçeve çizmesi ve özellikle meta-sentez konusunda deneyimsiz araştırmacılara yol göstermesi beklenen yedi adımlık akış şeması (Şekil 3) meta-sentez yapmaya niyetli araştırmacılara potansiyel eksikliklerini de hatırlatması açısından kullanışlı bir diyagramdır.

Tüm alanlar ve araştırma türleri için önemli rol oynayan nitelikli sistematik literatür incelemeleri bilimsel gelişime bir temel ve alana dair yeni fikirler veya yeni yönler oluşturma gücüne sahiptir. Snyder'ın (2019) belirttiği gibi araştırma doğru bir şekilde inşa edilirse ve bir araştırmacı ne yaptığından emin olursa benzer araştırmaları tekraren yapmak yerine gerçek araştırma boşluklarını tespit etmek, daha iyi ve daha kesin hipotezler veya araştırma soruları geliştirmek ve dolayısıyla bir topluluk olarak araştırmanın kalitesini artırmak çok daha kolay olacaktır.

Şekil 3. Meta-sentez Aşamalarına İlişkin Akış Şeması (Finlayson ve Dixon, 2008)

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan turizm alanında literatür incelemelerinin sayısı her geçen yıl hızla artmaktadır. Hızlı bir tarama yapıldığında özellikle son beş yılda her yıl bir önceki yılı ikiye katlayan sayıda literatür incelemesi yapılmıştır. Alanın entelektüel yapısını ortaya koyması açısından önemli rolü olan bu çalışmaların sayısının daha da artacağı öngörülmektedir. Ulusal alanyazında temel ağırlık bibliyometrik incelemelerden yanadır. Burada dikkat çeken husus, çalışmaların sistematik süreçlerden uzak bir şekilde

yürütülmesidir. Daha titiz araştırma prosedürlerinin yürütüldüğü sistematik literatür incelemelerinin sayısı bibliyometrik incelemelerden hatırı sayılır derecede azdır. Uluslararası alanyazın taramalarında ise bibliyometrik incelemeler de dahil olmak üzere sistematik süreçlerin varlığı dikkat çekmektedir. Bu noktada gelecek literatür inceleme araştırmalarında araştırmacıların sistematik literatür incelemelerinin prosedürlerini takip etmeleri önerilmektedir. Ayrıca alanyazına katkısı olacağı düşünülen bu çalışmanın sınırlılıkları çerçevesinde, bu çalışma, literatür incelemelerini kuramsal açıklamalarını yapmış, incelenen meta-sentez yöntemini herhangi bir örnekle somutlamamıştır. Ancak meta-sentez yönetimine ilişkin belirlenen bir alanla ilgili gerçekleştirilecek bir örnek analizle sürecin daha iyi anlaşılması sağlanabilir. Bu nedenle gelecek araştırmacılara metodolojik süreçlerin nasıl işleteceğini örneklerle desteklemesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Abedijafari, A. ve Amiri, M. (2019). Meta-synthesis as a method for synthesizing qualitative researches. *Methodology of Social Sciences and Humanities*, 25(99), 73-87. <https://doi.org/10.30471/MSSH.2019.1629>
- Abrahale, K., Sousa, S., Albuquerque, G., Padrão, P. ve Lunet, N. (2019). Street food research worldwide: A scoping review. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 32(2), 152-174. <https://doi.org/10.1111/jhn.12604>
- Andkjær, S. ve Arvidsen, J. (2015). Places for active outdoor recreation—a scoping review. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 12, 25-46. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2015.10.001>
- Arksey, H. ve O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19-32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Basu, A. (2017). How to conduct meta-analysis: A basic tutorial. *PeerJ Preprints*. 5:e2978v1, 1-15. <https://doi.org/10.7287/peerj.preprints.2978v1>
- Bettany-Saltikov, J. (2016). *How to do a systematic literature review in nursing: A step-by-step guide*. London: Open University Press.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. United States: Oxford University Press.
- Campbell, R., Pound, P., Pope, C., Britten, N., Pill, R., Morgan, M. ve Donovan, J. (2003). Evaluating meta-ethnography: A synthesis of qualitative research on lay experiences of diabetes and diabetes care. *Social Science&Medicine*, 56(4), 671-684. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00064-3](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00064-3)
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E. ve Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 62(7), 1382-1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>
- Crooks, V. A., Kingsbury, P., Snyder, J. ve Johnston, R. (2010). What is known about the patient's experience of medical tourism? A scoping review. *BMC health Services Research*, 10(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/1472-6963-10-266>
- Daudt, H. M., van Mossel, C. ve Scott, S. J. (2013). Enhancing the scoping study methodology: A large, inter-professional team's experience with Arksey and O'Malley's framework. *BMC medical research methodology*, 13(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-13-48>

- De-Miguel-Molina, B., De-Miguel-Molina, M. ve Albors, J. (2015). How undertake a literature review through Bibliometrics. An example with review about user innovation. *1st International Conference on Business Management*, 100, 104. <http://dx.doi.org/10.4995/ICBM.2015.1327>
- Dixon-Woods, M., Bonas, S., Booth, A., Jones, D. R., Miller, T., Sutton, A. J., Shaw, R. L., Smith, J. A. ve Young, B. (2006). How can systematic reviews incorporate qualitative research? A critical perspective. *Qualitative Research*, 6(1), 27-44. <https://doi.org/10.1177/1468794106058867>
- Fetters, M. D. (2019). *The mixed methods research workbook: Activities for designing, implementing, and publishing projects*. Thousand Oaks, CA, US: Sage.
- Finfgeld, D. L. (2003). Metasynthesis: The state of the art—so far. *Qualitative Health Research*, 13(7), 893-904. <https://doi.org/10.1177/1049732303253462>
- Finlayson, K. W. ve Dixon, A. (2008). Qualitative meta-synthesis: A guide for the novice. *Nurse Researcher*, 15(2), 59-71. doi: 10.7748/nr2008.01.15.2.59.c6330
- France, E. F., Cunningham, M., Ring, N., Uny, I., Duncan, E. A., Jepson, R. G., ... Booth, A. (2019). Improving reporting of meta-ethnography: The eMERGe reporting guidance. *Bmc Medical Research Methodology*, 19(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0600-0>
- Glass, G. V. (1976). Primary, secondary, and meta-analysis of research. *Educational researcher*, 5(10), 3-8. <https://doi.org/10.3102/0013189X005010003>
- Gough, D., Oliver, S. ve Thomas, J. (2017). *An introduction to systematic reviews*. London: Sage.
- Gough, D. ve Richardson, M. (2018). Systematic reviews. K. A. Neuendorf (Yay. haz.), *Advanced research methods for applied psychology* içinde (s. 63-75) içinde. New York: Routledge.
- Gretzel, U. ve Kennedy-Eden, H. (2012). Meta analyses of tourism research. L. Dwyer, A. Gill ve Seetaram, N. (Yay. haz.), *Handbook of Research Methods in Tourism* içinde, (s. 459-471). United Kingdom: Edward Elgar Publishing.
- Hoon, C. (2013). Meta-synthesis of qualitative case studies: An approach to theory building. *Organizational Research Methods*, 16(4), 522-556. <https://doi.org/10.1177/1094428113484969>
- Jennings, L., D'Rozario, V., Goh, M., Sovereign, A., Brogger, M. ve Skovholt, T. (2008). Psychotherapy expertise in Singapore: A qualitative investigation. *Psychotherapy Research*, 18(5), 508-522. <https://doi.org/10.1080/10503300802189782>
- Levac, D., Colquhoun, H. ve O'Brien, K. K. (2010). Scoping studies: Advancing the methodology. *Implementation Science*, 5(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/1748-5908-5-69>
- Li, S. ve Wang, H. (2018). Traditional literature review and research synthesis. A. Phakiti, P. De Costa, L. Plonsky ve S. Starfield (Yay. haz.), *The Palgrave handbook of applied linguistics research methodology*, (s. 123-144) içinde. United Kindom: Palgrave.
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A., ... Moher, D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: Explanation and elaboration. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000100. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000100>

- Linnenluecke, M. K., Marrone, M. ve Singh, A. K. (2019). Conducting systematic literature reviews and bibliometric analyses. *Australian Journal of Management*, 45(2), 175-194. <https://doi.org/10.1177/0312896219877678>
- Lockwood, C., Munn, Z., ve Porritt, K. (2015). Qualitative research synthesis: methodological guidance for systematic reviewers utilizing meta-aggregation. *JBI Evidence Implementation*, 13(3), 179-187. <https://doi.org/10.1097/XEB.0000000000000062>
- Majeed, S. ve Kim, W. G. (2022). Emerging trends in wellness tourism: A scoping review. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JHTI-02-2022-0046>
- Mays, N., Roberts, E. ve Popay, J. (2004). Synthesising research evidence. N. Fulop, P. Allen, A. Clarke, ve N. Black (Yay. haz.) *Studying the organisation and delivery of health services* (s. 200-232) İçinde. London: Routledge.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G. ve Group*, P. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *Annals of internal medicine*, 151(4), 264-269. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135>
- Mulrow, C. D. (1994). Systematic reviews: Rationale for systematic reviews. *BMJ: British Medical Journal*, 309(6954), 597-599. <https://doi.org/10.1136/bmj.309.6954.597>
- Munn, Z., Peters, M. D. J., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A. ve Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 143. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>
- Myers, G. ve Scarinci, J. (2022). Consumers' use of smartphone technology for travel and tourism in a COVID Era: A scoping review. *Journal of Resilient Economies*, 2, 169-180. <https://doi.org/10.25120/jre.2.1.2022.3923>
- Noah Jr, P. D. (2017). A systematic approach to the qualitative meta-synthesis. *Issues in Information Systems*, 18(2), 196-205. https://doi.org/10.48009/2_iis_2017_196-205
- Noblit, G. W. ve Hare, R. D. (1988). *Meta-ethnography: Synthesizing qualitative studies*. USA: Sage.
- Noblit, G. W. ve Hare, R. D. (1999). Chapter 5: Meta-ethnography: synthesizing qualitative Studies. *Counterpoints*, 44, 93-123. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/42975557#metadata_info_tab_contents
- Nye, E., Melendez-Torres, G. J. ve Bonell, C. (2016). Origins, methods and advances in qualitative meta-synthesis. *Review of Education*, 4(1), 57-79. <https://doi.org/10.1002/rev3.3065>
- Padgett, D. K. (2016). *Qualitative methods in social work research*. New York: Sage.
- Paterson, B. L., Thorne, S. E., Canam, C. ve Jillings, C. (2001). *Meta-study of qualitative health research: A practical guide to meta-analysis and meta-synthesis*. Thousands Oaks, California: Sage.
- Paul, J. ve Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know? *International Business Review*, 29(4), 101717. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101717>
- Pedrosa, A., Martins, F. ve Breda, Z. (2022). Tourism routes: A scoping review. *European Journal of Tourism Research*, 32, 3216-3216. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v32i.2575>

- Polat, S. ve Osman, A. Y. (2016). Meta-sentez: kavramsal bir çözümlenme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 52-64. <http://dx.doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.4c2s3m>
- Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiar, K. ve Seyfi, S. (2020). A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1775621>
- Saini, M. ve Shlonsky, A. (2012). *Systematic synthesis of qualitative research*. London: Oxford University Press.
- Sandelowski, M. ve Barroso, J. (2002). Finding the findings in qualitative studies. *Journal of Nursing Scholarship*, 34(3), 213-219. <https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2002.00213.x>
- Sandelowski, M., Docherty, S. ve Emden, C. (1997). Qualitative metasynthesis: Issues and techniques. *Research in nursing & health*, 20(4), 365-371. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-240X\(199708\)20:4<365::AID-NUR9>3.0.CO;2-E](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-240X(199708)20:4<365::AID-NUR9>3.0.CO;2-E)
- Sarkis-Onofre, R., Catalá-López, F., Aromataris, E. ve Lockwood, C. (2021). How to properly use the PRISMA Statement. *Systematic Reviews*, 10(1), 1-3. <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01671-z>
- Schreiber, R., Crooks, D. ve Stern, P. N. (1997). Qualitative meta-analysis. J. M. Morse (Yay. haz.) *Completing a Qualitative Project: Details and Dialogue*, (s. 311-326) içinde. USA: Sage.
- Shepherd, J., Harden, A., Rees, R., Brunton, G., Garcia, J., Oliver, S. ve Oakley, A. (2006). Young people and healthy eating: A systematic review of research on barriers and facilitators. *Health education research*, 21(2), 239-257. <https://doi.org/10.1093/her/cyh060>
- Siddaway, A. P., Wood, A. M. ve Hedges, L. V. (2019). How to do a systematic review: A best practice guide for conducting and reporting narrative reviews, meta-analyses, and meta-syntheses. *Annual Review of Psychology*, 70, 747-770. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102803>
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333-339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Tekindal, M. ve Tonbalak, K. (2021). Nitel araştırmalarda meta-sentezin kapsamı ve yaşlılık alanında meta-sentez örnekleri. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(2), 235-268. <https://doi.org/10.54961/uobild.1036670>
- Thorne, S., Jensen, L., Kearney, M. H., Noblit, G. ve Sandelowski, M. (2004). Qualitative metasynthesis: Reflections on methodological orientation and ideological agenda. *Qualitative Health Research*, 14(10), 1342-1365. <https://doi.org/10.1177/1049732304269888>
- Timulak, L. (2014). Qualitative meta-analysis. U. Flick (Yay. haz.) *The SAGE handbook of qualitative data analysis*, (s. 481-495) İçinde . London: Sage.
- Tong, A., Flemming, K., McInnes, E., Oliver, S. ve Craig, J. (2012). Enhancing transparency in reporting the synthesis of qualitative research: ENTREQ. *BMC Medical Research Methodology*, 12(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-12-181>
- Tong, A., Lowe, A., Sainsbury, P. ve Craig, J. C. (2008). Experiences of parents who have children with chronic kidney disease: A systematic review of qualitative studies. *Pediatrics*, 121(2), 349-360. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-3470>
- Torgerson, C. (2003). *Systematic reviews*. London: Bloomsbury.

- Tricco, A., Lillie, E., Zarin, W., K. O'Brien, K., Colquhoun, H., Levac, D., ... E. Straus, S. (2018). PRISMA extension for scoping reviews (PRISMA-ScR): Checklist and explanation. *Annals of Internal Medicine*, 169(7), 467-473 . <https://doi.org/10.7326/M18-0850>
- Welling, J. T., Árnason, Þ. ve Ólafsdóttir, R. (2015). Glacier tourism: A scoping review. *Tourism Geographies*, 17(5), 635-662. <https://doi.org/10.1080/14616688.2015.1084529>
- Wilson, E., Mura, P., Sharif, S. P. ve Wijesinghe, S. N. (2020). Beyond the third moment? Mapping the state of qualitative tourism research. *Current Issues in Tourism*, 23(7), 795-810. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1568971>
- Zettel Nalen, C. (2022). What is a Scoping Review? (2022, 5 Kasım). Erişim adresi: <https://www.aje.com/arc/what-is-a-scoping-review/>
- Zupic, I. ve Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>

Extended Abstract

Purpose

This study aims to provide new perspectives to improve social science researchers' systematic literature writing skills or to strengthen their writing competencies. In line with the purpose, literature reviews are discussed conceptually; systematic literature reviews and meta-synthesis method are elaborated and guidelines for implementation are provided.

Design and Methodology

This review article provides answers to what literature reviews are, why and how they are conducted. In the research, scientific literature towards literature reviews was examined, combined and summarized. In this context, the literature reviews were examined separately, and in line with the purpose of the study, detailed information and guidelines on systematic literature reviews and qualitative meta-synthesis methods were provided.

Findings

Literature reviews, differing based on the purpose and focus of the review, were determined to be conducted mainly within the context of four categories: bibliometric reviews, narrative reviews, scoping reviews, and systematic literature reviews. Bibliometric reviews are conducted with various parameters in line with the topic under investigation such as the most frequently addressed researchers, the methods used in the research, research designs, and publication trend. Narrative reviews are a form of research that provides background for scientific studies in the form of a traditional literature review, such as a thesis proposal or an article. In narrative reviews, important issues are introduced to the reader in the form of a narrative. Scoping reviews allow researchers and practitioners to map the literature on a particular topic identified by the researcher, identify research gaps and generate policy. Systematic literature reviews, on the other hand, are a comprehensive review method in which the types of reviews are conducted with specific procedures, the search results are systematically integrated, and the quality of the evidence relevant to the research question is also assessed. Systematic literature reviews have the ability to interpret, evaluate, extend or develop theories. Systematic literature reviews have the power to interpret, evaluate, extend or develop theories due to the rigorous and systematic methodology covering the identification, selection, evaluation, and synthesis of quality primary studies. A quantitative meta-analysis, a methodology that may be considered within the framework of a

systematic literature review context, involves the statistical integration of quantitative research findings from different studies. Qualitative meta-synthesis, just as the meta-analysis, is an integrative interpretation of qualitative findings following systematic processes.

Research Limitations

The issues and deficiencies in the implementation of literature reviews, which are increasingly being used in different scientific fields, raise the necessity of publications to guide researchers in the national literature. In this study, systematic literature reviews as a research methodology and the meta-synthesis method are elaborated while the other literature reviews are summarized.

Implications

Literature reviews play a significant role in academic studies in order to gather existing knowledge, and investigate the state of a field. Qualified systematic literature reviews, playing a significant role in all fields and types of research, have the ability to provide a basis for scientific development and generate new ideas in the research field. This study, serving as a guide accessible easily to researchers, will be helpful for researchers.

Originality

This study is based on an in-depth literature review on systematic literature reviews, summarizing the views of the researchers leading the development of literature reviews as a methodology. The studies in the national literature on the topic focused solely on one aspect of systematic literature review and did not provide a comprehensive framework. This study, on the other hand, presents a guide that provides a roadmap for researchers with a holistic approach to literature reviews. Having a roadmap on the purpose and type of literature review and the procedures to be followed increases the number of quality literature reviews.

Araştırmacı Katkısı: Arzu TOKER (%100).